

RENATA TRAWKA
Uniwersytet Rzeszowski
Instytut Historii
ORCID: 0000-0003-0187-2460

Skarb i dziewczyna. O fortunie kasztelana halickiego Mikołaja Gołogórskiego i jego córki Elżbiety

Słowa kluczowe: XV w., Ruś Czerwona, Gołogóry, Wicyń, rodzina szlachecka, Grzegorz z Sanoka, arcybiskup lwowski

Keywords: fifteenth century, Red Ruthenia, Gołogóry, Wicyń, noble family, Grzegorz of Sanok, Archbishop of Lviv

W pochodzącej z lat 1459–1483 księdze wyroków konsystorza gnieźnieńskiego znaleźć można nieznaną dotychczasowej literaturze przedmiotu dwa orzeczenia w sprawach apelacji wniesionych przez Elżbietę Gołogórską, córkę zmarłego w 1463 lub na początku 1464 r. kasztelana halickiego Mikołaja. Pierwsze z nich wydał w grudniu 1478 r. oficjał Piotr z Pniew, rozstrzygając na korzyść powódki jej proces z administratorem *sede vacante* archidiecezji lwowskiej Stanisławem z Trzebuchowa i tamtejszą kapitułą, drugie, latem 1482 r., oficjał Jakub z Boksic, potwierdzając wyrok poprzednika i uznając racje Elżbiety w sporze z arcybiskupem lwowskim Janem Wątróbką ze Strzelec¹. Obie sentencje wspominają o skarbie (*thesaurus*), który Mikołaj Gołogórski miał za życia złożyć w kościele lwowskiego konwentu dominikanów. Wartość depozytu „w złocie, srebrze, groszach czeskich i polskich i pomniejszym pieniądzu oraz innych cennych precjozach” sięgała — wedle wyroku z 1482 r. — imponującej kwoty 10 tys. grzywien. Po śmierci dostojnika fortuną zawładnął powołany testamentem opiekun kasztelanówny Elżbiety — arcybiskup lwowski Grzegorz z Sanoka. Z jego polecenia skarb przeniesiono do zakrystii archikatedry. Również na jego rozkaz wspomniany Trzebuchowski miał następnie wyjąć ze skrzyni okragły tysiąc grzywien, które już po śmierci arcybiskupa kapituła uznała za własne. Powódka uważała, że dawny opiekun wyrządził jej większą jeszcze krzywdę. Zarzu-

¹ AAGn., ACons. C 2, k. 126 (wyrok Piotra z Pniew), k. 155v–156r (sentencja Jakuba z Boksic, bez dokładnej daty. Czas wydania wyroku ustalono na podstawie wpisów do akt czynności: ACons. A 56, k. 77v).

cała mu wyłudzenie — za pomocą namów czy też nacisków („per diversas allocuciones”) — leżącej w ziemi lwowskiej wsi Wicyń i bezprawne czerpanie z niej dochodów.

Przytoczonych okoliczności — mimo ich sensacyjnego posmaku i braku potwierdzenia w innych źródłach — na pozór nie ma powodu kwestionować. Obie sentencje mają *par excellence* urzędowy charakter. Obie są względnie bliskie opisywanym zdarzeniom, przywołują z imienia bohaterów, doskonale skądinąd znanych, i na dodatek nie szczędzą szczegółów. A jednak ich treść wzbudza poważne wątpliwości. Niektóre — jak choćby te dotyczące wartości depozytu — nasuwają się same. By dostrzec kolejne, wystarczy z pomocą innych współczesnych przekazów prześledzić losy głównej bohaterki tej historii — Elżbiety Gołogórskiej. Z oczywistych względów losów kasztelanówny nie da się przy tym oddzielić od dokonań jej ojca. Te ostatnie wydają się zresztą na tyle znaczące, że same w sobie zasługują na osobne opracowanie. Gołogórski, choć nieporównanie lepiej niż córka znany literaturze przedmiotu, nie doczekał się dotąd wyczerpującej biografii².

I

1. Ojcem Mikołaja (II), kasztelana halickiego, był zapewne Mikołaj (I) poświadczony po raz pierwszy w 1389 r.³ Pisał się już wówczas z Gołogór, wsi położonej w paśmie wzgórz o tej samej nazwie, ok. 20 km na zachód od Złoczowa w ziemi lwowskiej. Jej historia sięgała co najmniej pierwszej połowy XIII w. (w 1231 r. należała do bojara Klimiata)⁴. W 1378 r. starosta ruski Andriasz rozstrzygnął spór między Hlebem (Dworskowiczem?) i Chodkiem Iwanowiczem o wiano siostry Hleba (w kwocie 120 kop groszy) oraz kilka wsi, wśród których znalazły się także Gołogóry (*Hole Hori*). Na mocy wyroku zarówno pieniądze, jak i nieruchomości przypadły Chodkowi⁵. Nie wiadomo, w jakich okolicznościach — czy na drodze zakupu, czy dziedziczenia, czy może jako posag niewystępującej w zachowanych źródłach mał-

² *Curriculum vitae* Mikołaja z Gołogór zwięźle przedstawili Józef Reczek i Waław Twardzik (*Najstarsze* 1970, s. 7, 10), a wiele cennych wiadomości o rodzinie i majątku kasztelana halickiego zamieścił w swym studium poświęconym własności monarszej w ziemi lwowskiej SZYSZKA 2016.

³ Tak: URUSKI, IV, s. 251; SEMKOWICZ 1920, s. 244; *Najstarsze* 1970, s. 7–8; cf. KRASNY 2005, s. 37 (według autora kasztelan halicki był synem lub wnukiem Mikołaja (I)). Inaczej SZYSZKA 2016, s. 522 (według indeksu), który utożsamia występującego w 1389 r. Mikołaja (I) z Gołogór z późniejszym kasztelanem halickim Mikołajem (II).

⁴ SGKP, II, s. 675; JUSUPOVIĆ 2013, s. 77, 193 nr 47 (biogram Klimiata (Klimonta)); SZYSZKA 2016, s. 59.

⁵ Oprócz Gołogór wymieniono w dokumencie wsie Hermanowice, Peczenia w powiecie lwowskim, a także Hermanów i przysiółek w „Maltzowicze Dworiscze” w powiecie przemyskim, przy czym Hermanowice leżą w ziemi przemyskiej, a Hermanów w lwowskiej: BCz perg 174, vol. I/29 = BALZER 1909, Dodatki, 1, s. 176–177; SIKORA 1989, s. 64 (według Franciszka Sikory wspomniany w dyplocie Gleb to zapewne Gleb Dworskowicz. Badacz nie utożsamia wspomnianego Chodka Iwanowicza

żonki — wieś przeszła następnie w ręce Mikołaja (I). Nieznane pozostają również zasługi, które Władysław Jagiełło nagroził 3 października 1389 w Kłodnie, nadając Gołogórskiemu prawem wieczystym — z obowiązkiem wystawiania na wyprawę zbrojną kopii z czterema strzelcami — wsie Wicyń (obecnie Smerekiwka) i Ciemierzynce⁶. Sześć lat później, 10 listopada 1395, obok innych przedstawicieli szlachty ruskiej Mikołaj (I) znalazł się w gronie świadków przywileju Jagiełły dla lwowskich dominikanów⁷. Ostatnia wzmianka o nim pochodzi z 6 grudnia następnego roku. Wystąpił wówczas jako asesor i świadek wystawionego we Lwowie dokumentu wojewody i starosty ruskiego Jana z Tarnowa⁸.

2. Przynależność rodowa kasztelana halickiego Mikołaja z Gołogór nie została wprost określona w źródłach, nie znał jej też Adam Boniecki. W literaturze Gołogórskiemu przypisywano już to herb Dębno⁹, już to herb Doliwa¹⁰. Władysław Semkiewicz podejrzewał nawet, że był on Awdańcem, gdyż w 1456 r. niejaki Mikołaj z Wicynia w sprawie o naganę szlachectwa świadkował z tego właśnie rodu. Sam jednak autor zgłosił wątpliwości co do takiej identyfikacji, wskazując, że „niektórzy Gołogórcy pieczętowali się w r. 1427 Drzewicą”¹¹. Pieczęci z tym herbem używał Jan Gołogórski¹², zapewne spokrewniony z Mikołajem (I); być może był jego synem, a zarazem bratem Mikołaja (II). W źródłach Jan wystąpił jeszcze tylko dwa razy: 8 sierpnia 1433 świadkował na dokumencie arcybiskupa lwowskiego Jana Rzeszow-

z występującym w źródłach 20 lat wcześniej Chodkiem, synem Iwana z Książnic, czyli Kniehynic (herbu Korczak); SPERKA, 2006, s. 178–179.

⁶ AGAD perg. 7236 = AGZ, II, nr 19 — AGZ, X, nr 16; BONIECKI, VI, s. 212; GAŚSIOROWSKI 2015, s. 40; SZYSZKA 2016, s. 345.

⁷ Król nadał wówczas konwentowi lwowskiemu wieś Ustkowice w powiecie lwowskim (AGZ, II, nr 22).

⁸ ZKW KN, sygn. A 30 (tu zapis nazwiska: „Holohorski”) — *Katalog* 2004, nr 33.

⁹ NIESIECKI 1839, s. 175. Tak herb Mikołaja (na podstawie przynależności rodowej Gołogórskich-Sienieńskich) identyfikują: UrzRus, s. 333; CAPEK 1995, s. 67.

¹⁰ M.in. BIERNAT, OSTROWSKI 2003, s. 79; KRASNY 2005, s. 37, za: URUSKI, II, s. 311; IV, s. 251. Ten ostatni wywodzi Ciemierzyńskich herbu Doliwa od Gołogórskich. Za syna Mikołaja (I) uważa Chodka, który „wziął [od wsi Ciemierzynce — przypis R.T.] nazwisko Ciemierzyński, a pisał się także Ciemierz”. Autor zdaje się sądzić, że przydomek Ciemierz wiązał się z posiadaniem Ciemierzyńców. Nie ma jednak dowodu, że występujący w źródłach w 1404 i 1411 r. Chodko Ciemierz (KDMłp, IV, nr 1084, tu Czemer; AGZ, III, nr 84, tu Czemyerz) posiadał Ciemierzynce, a tym bardziej pisał się jako „Ciemierzyński”. Natomiast sam przydomek Ciemierz nie był rzadki, pojawił się później m.in. w rodzinie Hermanowskich z Hermanowa, vide SSNO, I, s. 417.

¹¹ AGZ, XII, nr 2776; SEMKOWICZ 1920, s. 244. Autor dopuszcza możliwość, że oprócz Gołogórskich jacyś inni Awdańcowie osiedlili się w Wicyniu.

¹² *Jana Zamoyskiego* 1907, nr 179, s. 31 (tu informacja, że pieczęć Jana Gołogórskiego przywieszono do aktu homagiального z 1427 r., uznającego władzę synów Jagiełły). Według korekty Oskara Haleckiego kilkadziesiąt pieczęci (w tym Gołogórskiego) przypisanych przez Franciszka Piekosińskiego do wspomnianego dokumentu z 1427 r. pochodziła w istocie z aktu konfederacji szlachty ruskiej z 1436: AKH, XII/1, s. 171 przypis 4. Vide też ODNOROŻENKO 2009, s. 150 (rok 1436).

skiego¹³, a 30 sierpnia 1440 uczestniczył w sesji sądu we Lwowie¹⁴. Być może to on w lutym 1441 r. sprzedał swą wieś patrymonialną Wicyń za 40 grzywien Mikołajowi (II)¹⁵. W późniejszym czasie Jan nie pojawiał się już w źródłach¹⁶. Nie wiadomo, czy ich krewnym był wspomniany 23 maja 1447 w aktach sądu przemyskiego Maciej (Matyas) z Gołogór, mąż Katarzyny z Lutkowa¹⁷.

Ostatnio Janusz Szyszka, wskazując, że podobnie jak Kulikowscy (których herb nie budził wątpliwości), także Gołogórcy należeli do rodu Drzewiców, przyjął, że obie rodziny mogły wywodzić się od pochodzącego prawdopodobnie z Wielkopolski Stanisława Drzewięty z Borku herbu Drzewica, który w roku 1368 otrzymał z nadania Kazimierza Wielkiego wieś w ziemi lwowskiej Podsosnów, Podjarków i Polesie z kilkoma dworzyskami, a w ziemi halickiej Leśniki i Cześniki¹⁸. O ile jednak Kulikowscy jeszcze w 1469 r. posiadali dokumenty na nadane Stanisławowi Drzewięcie wieś, o tyle w przypadku Gołogórskich nie da się stwierdzić dziedziczenia własności w tych dobrach¹⁹. Można natomiast wskazać bliższe związki łączące obie rodziny. W 1441 r. Mikołaj (II) Gołogórski zobowiązał się zapłacić za Jana Kulikowskiego (młodszego) i Agnieszkę 300 grzywien z tytułu dóbr macierzystych ich siostrze — Ofce, żonie Tomka Korytki²⁰, co mogłoby potwierdzać hipotezę o powiązaniach rodzinnych Kulikowskich i Gołogórskich.

¹³ FINKEL 1900, s. 8 = *Acta* 1927, nr 499 = TYLUS 1999, s. 115, nr 7 (autor uważa, że może chodzić o Mikołaja z Gołogór albo Jana z Sienna, Oleska i Gołogór).

¹⁴ „in presentia [...] Johannis Gologor[sky]”: F. 9, op. 1, spr. 1, s. 20 = AGZ, XIV, nr XV.

¹⁵ „Nobil. Johannes de..... villam patrimonii sui W[yoczen] [...] pro quadra[ginta marcis] monete minute [vendidit]”: AGZ, XIV, nr 3740. Uszkodzenie zapiski uniemożliwia jednoznaczny identyfikację tegoż Jana. Monarsze nadanie Wicynia nie musiało bowiem obejmować całej osady — już wcześniej w rękach prywatnych mogła znajdować się jakaś drobna jej część.

¹⁶ Wprawdzie 29 lipca 1452 w nagłówku sądu grodzkiego lwowskiego pojawia się Jan Gołogórski z tytułem podstolego lwowskiego, ale jest to oczywista pomyłka pisarza: CPAHULw, F.9, op. 1, spr. 2, s. 272 = AGZ, XIV, nr MXLII.

¹⁷ AGZ, XIII, nr 3283 (Elżbieta skwitowała wówczas brata Jakuba (Iaczka) z Lutkowa z dóbr oczystych i macierzystych); BONIECKI, VI, s. 212.

¹⁸ SZYSZKA 2016, s. 79–80; SSNO, I, s. 532. Na pochodzenie Kulikowskich od Stanisława Drzewięty zwrócił już wcześniej uwagę JANEČEK 1985, s. 22. Dokument nadania (KDMłp, III, nr 816), transumowany na prośbę Bieńka z Żabokruk w 1394 r. (ZDM, VI, nr 1603), który nabył Podsosnów w 1378 lub 1386 r. od żony zmarłego Drzewięty Agnieszki z Podsosnowa i jej synów Mikołaja i Stanisława zw. Trebenthem oraz ich krewnego Waszka: SIKORA 1989, s. 72; SPERKA 2006, s. 199–200.

¹⁹ ŻD XVIII, s. 26.

²⁰ AGZ, XIV, nr 3730 (zapiska uszkodzona); BONIECKI, XIII, s. 153. Mikołaj (II) był też w lipcu 1455 r. pełnomocnikiem Jana Kulikowskiego w sporze z Andrzejem Odrowążem: AGZ, XIV, nr 3399, 3436. W 1448 r. poręczał Janowi Kulikowskiemu za Maczka z przedmieścia Lwowa, „człowieka króla”: AGZ, XIV, nr 1975 (1 stycznia 1448). Vide też KIRYK 1985, s. 77–78 (tu Katarzyna z Gołogór, żona Andrzeja z Sienna nazwana Kulikowską; vide OKOLSKI 1641, s. 146).

II

I. Mikołaj (II) Gołogórski po raz pierwszy pojawia się w źródłach 12 września 1435. Wziął wówczas udział w roczkach halickich, pierwszych po wprowadzeniu prawa polskiego na Rusi²¹. Dwa lata później, 7 czerwca 1437, z tytułem podczaszego lwowskiego świadkował w dokumencie Stanisława z Dawidowa sędziego i Jana z Zimnej Wody podsędka ziemi lwowskiej²². Wystąpienie to przypisano Mikołajowi Klusowi z Wyźnian (i Gołogór), który później rzeczywiście dzierżył ten urząd²³. Nie ma jednak dostatecznych dowodów, by twierdzić, że Mikołaj Klus pisał się kiedykolwiek z Gołogór. Albo więc Gołogórski otrzymał ten urząd, ale z nieznanych powodów z niego ustąpił, albo — co bardziej prawdopodobne — doszło do pomyłki przy sporządzaniu dokumentu. W październiku 1438 r. Mikołaj Gołogórski został jednym z sygnatariuszy uchwały sejmiku lwowskiego (odbytego koło Bartoldowej Karczmy, wsi w dobrach arcybiskupich) o przekazaniu zarządu skarbowością województwa ruskiego w ręce wojewody Piotra Odrowąża i podkomorzego przemyskiego Sienka z Siennowa²⁴. Wśród pochodzących z wszystkich ziem ruskich wystawców tego aktu, w którym powołano się na postanowienia zjazdu sieradzkiego z jesieni 1437 r. w zakresie dysponowania dochodami skarbu, znaleźli się krewni, stronnicy i osoby z bliskiego otoczenia Odrowąża²⁵. Gołogórski tytułował się wówczas starostą żydaczowskim²⁶. Urząd ten sprawował z ramienia księcia mazowieckiego Siemowita V, który od 1431 r. trzymał cały powiat (dawną wołość) w dożywotnim zastawie. Kompetencje powołanego przez niego starosty („namiestnika” tenutariusza) zbliżone

²¹ CPAHULw, F. 6, op. 1, spr. 1 = AGZ, XII nr 1 („Nicolaus Golygorský” — pisarz pierwotnie zaczął wpisywać imię „Johannes”, które przekreślił i nadpisał „Nicolaus”); *Najstarsze* 1970, s. 8.

²² CPAHULw, F. 131 spr 107 = AGZ, V nr 71 („Nicolaio de Gologori Subpincerna”); *Najstarsze* 1970, s. 8.

²³ MAŁEJCZYŃSKI 1938, s. 122. Za nim: ZDM, VIII, nr 2488, przypis 2 („Mikołaj Klus z Wyźnian i Gołogór”); *UrzRus*, nr 952.

²⁴ Odpowiedni dokument, datowany we Lwowie 11 października 1438, wystawili arcybiskup lwowski Jan Odrowąż Sprowski, kasztelan międzyrzecki i starosta ruski Wincenty z Szamotoł, Jan z Pilczy i Jan z Jarosławia (wymienieni w tym miejscu pośród dygnitarzy sami nie dzierżyli wówczas urzędów), kasztelan kamieniecki Biedrzych z Biedzychowic oraz starostowie Jan z Buczacza przemyski, Michał Mużyło z Buczacza śniatyński, Zaklika Tarło stryjski, stolnicy Jan z Mzurowa przemyski, Dymitr z Chodorostawu lwowski, sędzia lwowski Stanisław z Dawidowa, podsędkowie Jan z Zimnej Wody lwowski i Paszko z Zamiechowa przemyski, podczaszy przemyski Budka z Zaborza oraz przedstawiciele ziemian lwowskich — Klus z Wyźnian, przemyskich — Fredro z Pleszowic, halickich — Prokop ze Strzelec i Ihnat z Kutyszcz („de Rukziszca”): CE, II, nr 250, s. 369 (vide uwagi wydawcy, s. 370–371 na temat okoliczności wydania aktu); *Najstarsze* 1970, s. 8.

²⁵ Na temat zjazdu sieradzkiego, w trakcie którego z inicjatywy biskupa Zbigniewa Oleśnickiego odebrano tutorom zarząd skarbem monarszym, uderzając w pozycję i dochody stronnictwa dworskiego, piszą m.in.: MATUSZEWSKI 1985, s. 116; SOCHACKA 2016, s. 108. O otoczeniu Odrowążów vide WILAMOWSKI 2000, s. 273–322.

²⁶ *Najstarsze* 1970, s. 8.

były do obowiązków podstarościego²⁷. Tenutą żydaczowską Mikołaj zarządzał do grudnia 1441 r.²⁸

Jeszcze w czasie sprawowania tej funkcji Gołogórski otrzymał nominację na urząd podstolego lwowskiego. Z tytułem tym po raz pierwszy wystąpił 20 listopada 1439 w testacji dokumentu sądu ziemskiego lwowskiego, potwierdzającego podział dóbr między braćmi Mikołajem i Jakubem Klusem z Wyżnian²⁹, a ponownie w aktach grodu lwowskiego 5 września 1440³⁰. Rok później (15 września 1441) w dokumencie podkomorzego lwowskiego pominięto urzędniczą tytułaturę Mikołaja, określono go natomiast mianem *strenuus*, wskazującym, że był już wówczas rycerzem pasowanym. Mimo że tak w tym, jak i w wielu innych wystąpieniach nie przydawano mu tytułu podstolego³¹, urząd ten dzierżył bez przeszkód przynajmniej do 1459 r.³²

Niedługo po objęciu podstolstwa lwowskiego, 16 marca 1443 Mikołaj pojawił się po raz pierwszy w towarzystwie żony Barbary³³. Ponieważ jej brat, Jan z Knihynic

²⁷ O okolicznościach nadania Siemowitowi V powiatu żydaczowskiego oraz sposobach zarządzania tenutą vide: SUPRUNIUK 1996, s. 82; SUPRUNIUK 2010, s. 72–73; SZYSZKA 2016, s. 140–142, 309.

²⁸ SZYSZKA 2016, s. 309, przypis 765; AGAD, MK 42, k. 286. Gołogórski był jedynym z trzech mianowanych przez książąt mazowieckich starostów, który pochodził spoza Mazowsza. Jego następcą został starosta sochaczewski, wzmiankowany 2 listopada 1442 *sine nomine* (AGZ, XIV, nr 524). Mógł być nim albo Jan Jeż z Markowa herbu Drzewica, albo Wojciech z Chyлина. Kolejny starosta — występujący 4 grudnia 1444 Jan Gotard z Mycowa herbu Szarza, podkomorzy bełski (AGZ, XIV, nr 1244) — należał do bliskiego otoczenia mazowieckich Piastów (SZYSZKA 2016, s. 309; SUPRUNIUK 2010, s. 125, 213).

²⁹ Pozostałymi świadkami byli Jan Knihynicki (Kniehynicki) z Knihynic kasztelan halicki, Piotr z Cebrowa, Piotr Wnuczek z Kutni, Mikołaj Dawidowski junior z Horpyna, Jasiek Dawidowski (młodszy) z Żurawnik: ZKW KN, sygn. A 56 (z nazwiskiem *Holohorski*) — *Katalog* 2004, nr 59.

³⁰ AGZ, XIV, nr 85. Ten rok, jako czas pierwszego wystąpienia Gołogórskiego na urzędzie, podali: KWIATKOWSKI 1886, s. 103 (bez daty dziennej); MALECZYŃSKI 1938, s. 129; UrzRus nr 1062.

³¹ Vide m.in. CPAHULw, F. 131 spr. 121 = AGZ, II 62 — *Katalog* 1972, nr 133. Bez tytułu Gołogórski wymieniony został 2 lutego 1442 (AGZ, XIV, nr XCVI: tu także bez imienia i nr XCVII), 21 września 1442 (AGZ, XIV, nr CXXXVIII), 5 października 1442 (AGZ, XIV, nr CXL), 28 stycznia 1444 (AGZ, XIV, nr CCCXX), 6 maja 1444 (AGZ, XIV, nr CCCXLIX), 23 września 1444 (AGZ, XIV, nr CCCLXXX), 20 października 1444 (AGZ, XIV, nr CCCXCI), 26 lutego 1446 (AGZ, XIV, nr DXCII), 5 października 1453 (AGZ, XIV, nr 2942).

³² AGZ, XII, nr CLVII (8 października 1459); UrzRus., nr 1062. Wprawdzie zapiski z akt sądowych rejestrują go jako podstolego jeszcze 2 listopada 1461 (AGZ, XIX, nr DCLXXXVIII), 12 i 20 września oraz 8 listopada 1465 (AGZ, XIX, nr DCXCI, DCXCII, DCXCIV), ale wynikają one z przemieszania kart i niewłaściwego datowania wpisów.

³³ BONIECKI, VIII, s. 276. Tego dnia Marcin z Garbowa (syn Zawiszy Czarnego) nabył prawem bliższości za 800 grzywien sołectwo w Starym Siole (w powiecie lwowskim) od Barbary i jej męża Mikołaja Gołogórskiego oraz siostry Anny. Należność miał spłacać w trzech ratach. Za siostry i byłego sołtysa Hanka ręczył Jan z Knihynic. Transakcję przeprowadzono przed starostą ruskim Piotrem Odrowążem w obecności świadków: Mikołaja Parawy starosty halickiego, Jana Knihynickiego, Mikołaja Klusa, Włodka z Biłki i Jana Gołąbka z Zimnej Wody podsędką lwowskiego oraz Mikołaja z Polaszewa

(Kniehynic), był jego poprzednikiem na tym urzędzie, nasuwa się przypuszczenie, że poparł on Gołogórskiego w staraniach o awans³⁴. Zawarty mariaż wzmacniał pozycję Mikołaja wśród miejscowej szlachty. Jego wybranka należała bowiem do ustosunkowanej rodziny — była córką podstolego sandomierskiego i starosty lwowskiego (w latach 1425–1427) Piotra Włodkowica z Kniehynic herbu Sulima oraz wnuczką po mieczu zasłużonego przy zawieraniu układu w Krewie Włodka z Charbinowic, Wierzchosławic i Ogrodzieńca. Najstarszy z braci, wspomniany Jan, awansował w 1439 r. na kasztelanię halicką, siostra Elżbieta była żoną wojewody podolskiego Michała z Buczacza, a Anna — starosty halickiego Mikołaja Parawy z Lubina³⁵.

Od pierwszej połowy lat czterdziestych Gołogórski aktywnie uczestniczył w zjazdach partykularnych urzędników i szlachty województwa ruskiego we Lwowie i Kołomyi. Zasiadał w odbywanych wówczas sądach z udziałem wicekróla Jana z Czyżowa³⁶, a także (częściej) wojewody i starosty ruskiego Piotra Odrowąża, świadcował także na ich dokumentach³⁷. Mikołaj nie tylko wielokrotnie pojawiał się w otoczeniu Odrowąża, lecz także zastępował go w sądzie grodzkim³⁸. Nadto

sędzię grodu lwowskiego (AGZ, XIV, nr 674, 684). 19 marca 1445 Gołogórski skwitował Marcina Zawiszycza z pierwszej raty 400 grzywien oraz części drugiej 166 grzywien (AGZ, XIV, nr 1331), a 25 marca 1446 tegoż Marcina i jego braci Jana, Stanisława, Zawiszę oraz ich matkę Barbarę z 800 grzywien monety polskiej (ZKW KN, sygn. A 63). Nieco zamieszania w genealogii Gołogórskich i Kniehynickich wprowadza błędny regest tego dyplomu (*Katalog* 2004, nr 68), w którym zamiast Barbary jako żona Mikołaja Gołogórskiego figuruje Dorota, Annie, siostrze żony („swyęcisz”), przypisano rolę teściowej. Dodatkowo kwota sprzedaży wójtostwa spadła tu z 800 do 80 grzywien. Także Mikołaj, kapelan Zawiszyców i pleban w Starym Siole, płacąc pamiętne, nie działał „wraz z prokuratorem” (!), lecz z pełnomocnictwem („cum procuratorio”) braci i ich matki.

³⁴ Później wielokrotnie występowali wspólnie, wyświadczaali sobie też przysługi w sprawach sądowych, np.: AGZ, XIV, nr 1345 (w 1445 r. Mikołaj wskazał Jana z Kniehynic wraz z Piotrem Cebrowskim z Żabokruk jako sędziów polubownych w sporze swoich kmieci określonych tu jako *servitores* z Wołczatycz ze Stanisławem z Chodorostawu i jego bratem Janem; vide niżej); AGZ, XII, nr 2260 (1448 r.). Natomiast w 1451 r. Jan Kniehynicki pozwał Gołogórskiego o 350 fl węg. z tytułu wadium ustanowionego z powodu bliżej nieokreślonej poręki udzielonej przez Mikołaja: AGZ, XIV, nr 2489.

³⁵ Pozostali bracia Barbary, Mikołaj i Marcin z Kniehynic, nie zrobili kariery urzędniczej (BONIECKI, VIII, s. 276; II, s. 216; VI, s. 212; DWORZACZEK 1959, tab. 110). Z Mikołajem Parawą i Buczaczkimi (sam wojewoda zmarł w 1438 r.) Gołogórski będzie utrzymywał kontakty (vide niżej). Z kolei o wzajemnym wsparciu Kniehynickiego i Buczaczkich wzmiankuje ZAZULIAK 2000, s. 53.

³⁶ Więcej na temat działalności Jana z Czyżowa jako namiestnika (wicekróla), jego objazdów Rusi i udziału w sejmikach ruskich (i ich poszerzających się kompetencjach) oraz sprawowanych w zastępstwie króla sądach vide: SOCHACKA 1998, s. 95–105; SOCHACKA 2004, s. 67–70; SOCHACKA 2016, s. 125–177.

³⁷ AGZ, IV nr 85 (5 września 1440); XIV, nr 85 (5 września 1440, vide niżej); V, nr 90; AGAD perg. 7298 (11 grudnia 1442); AGZ, V, nr 91 (8 lutego 1443); IX, nr 45 (16 III 1443); XIV, nr 662 (15 III 1443), CCII (16 III 1443), nr CCCXX (28 stycznia 1444); V, nr 97 (10 lutego 1444). Vide też niżej.

³⁸ AGZ, XIV, nr CCXXVI, 752 (19 maja 1443), CCXXIX (2 czerwca 1443); WILAMOWSKI 2000, s. 292. W 1444 r. Odrowąż wyznaczył też Gołogórskiego jako jednego z sędziów (obok Piotra

kilkukrotnie Gołogórski poręczał Piotrowi za Janusza, starszego brata z Wołkowa³⁹, za Marcina z Ostrowa⁴⁰ i w końcu za Teodoryka z Buczacza, kasztelana kamienieckiego⁴¹. W późniejszym okresie służył też pomocą prawną synowi Piotra — Andrzejowi Odrowążowi⁴². Jeszcze bardziej zażyłe relacje łączyły Gołogórskiego z bratem Piotra, Pawłem, który wybrał go na ojca chrzestnego swego syna⁴³.

Dzięki kontaktom z Odrowążami, rodzinnym koligacjom, a także własnym umiejętnościom Mikołaj szybko zdobywał poważanie w środowisku ziemian. Chętnie powoływano go nie tylko na asesora sądów we Lwowie i Haliczu⁴⁴, lecz także

z Romanowa i Mikołaja Klusa z Wyźnian) do sprawy między Janem starostą w Olesku a Szachnem, Żydem ze Lwowa: AGZ, XIV, nr 1029 (13 marca 1444); DXCIV (18 marca 1446: „in presencia gsi. dom. Nicolai de Gologori Iudicis protunc”).

³⁹ Udzielone 13 listopada 1444 poręczenie Mikołaja, a także Włodka z Biłki i Andrzeja Malechowskiego dotyczyło stawienia się Janusza w sądzie w wyznaczonym terminie i zapłacenia przezeń 400 grzywnien zasądzonej kary za najście na wieś Żyrawkę i zranienie tam kmieci: AGZ, XIV, nr 1217–1218.

⁴⁰ W tym przypadku poręczenie z 7 grudnia 1447 na 200 grzywnien drobnej monety dotyczyło zachowania pokoju między stronami: Markiem, klientem (*familiaris*) Marcina z Ostrowa (w powiecie bełskim) a Jerzym Strumiłą z Kamionki, chorążym lwowskim, za którego z kolei ręczył Odrowążowi Mikołaj z Romanowa (AGZ, XIV, nr 1966).

⁴¹ 9 grudnia 1447 Gołogórski wspólnie z Jerzym Strumiłą poręczał Piotrowi Odrowążowi zwrot kilkuset kop szerokich groszy praskich za Teodoryka z Buczacza, które Odrowąż założył za niego Myszczowi, kupcowi wileńskiemu (AGZ, XIV, nr 1968). Świadcami byli Jan z Czyżowa, Dzierśław z Rytwian starosta sandomierski, Jan Gołąbek sędzia lwowski, Ścibor z Wiszni podsędek, Jan z Knihynic kasztelan halicki, Zaklika alias Tarło krajczy królewski.

⁴² W 1454 r. Andrzej Odrowąż powierzył Mikołajowi sprawę, którą miał z Hrynkiem (Hryczko) tenentariuszem „de Leczyn” (z Liczyna?), dając mu władzę „in ea causa testes Andree examinare et omnio facere in ea omni modam facultatem tamquam ipsemet doms. Pallats. Non fuerit presens et fecit ipsum potentem in iudicio” (AGZ, XIV, nr 3815; vide też nr 3814).

⁴³ BP, VII, nr 13 (vide niżej).

⁴⁴ Vide przypis 37 oraz AGZ, XIV, nr 3735 (1 lutego 1441), nr CCI (15 marca 1443), CCII (16 marca 1443), CCLXII i 838 (26 sierpnia 1443), CCXIII, CDVI (11 listopada 1444), CDXXXIII (1 stycznia 1445), DLIII (3 grudnia 1445), DLVII (13 grudnia 1445), DLXVII (31 grudnia 1445), DXCV (19 III 1446), DCLV (6 października 1446), DCLX (20 października 1446), DCLXVI (4 listopada 1446), DCLXXI (18 listopada 1446), DCLXXXI (30 grudnia 1446), DCCXLIII (7 grudnia 1447 r.), DCCXLIX (1 stycznia 1448), DCCLXX (9 marca 1448), DCCLXXXVI (4 maja 1448), DCCCXII (22 lipca 1448), MIX (10 marca 1452); CPAHULw, F.9, op. 1, spr. 2, s. 272 (29 lipca 1452: tu omyłkowo wpisano Jana z Gołogór jako podstolego) = AGZ, XIV, nr MXLII; MC (26 marca 1453), MCLXXIII (13 października 1453), MCLXXIV (17 października 1453), MCXCV (15 grudnia 1453), MCCXXXVII (25 maja 1454), MCCXXXVIII (24 maja 1454), MCCXXXVII (25 maja 1454), MCCXLVII (24 lipca 1454), MDXXII (25 maja 1454), MDXXVI (14 września 1454), MDXXVII (27 września 1454). Powoływany do składu sędziowskiego występował zarazem w testacji dokumentów sądu, vide AGZ, V, nr 117 (8 października 1445 r. — poświadczenie zapisu posagu i wiana żonie przez Jana Kunata z Tuligłów), 134 (7 stycznia 1454 — wyrok w sporze o wsie Laszki i Sroki między siostrami Anną i Fiedką, córkami Hołubejowej, a Duchną Ormianką; o samej sprawie: STOPKA 2018, s. 36); 137 (20 września 1454 — dokument sądu poświadczający sprzedaż Szydłowa przez Jakuba Klusa z Sołowy Mikołajowi Klusowi z Wyźnian);

na sędziego polubownego i pełnomocnika stron czy też poręczyciela, a nawet egzekutora testamentu. Pierwszą sprawę otrzymał jeszcze w lutym 1441 r., gdy wraz z Mikołajem Klusem pośredniczył w zawarciu ugody między Stanisławem Kajem z Żelechowa a Joszką młodszym⁴⁵. W następnym roku, jako „arbitr et divisor” doprowadził do porozumienia i dokonał podziału dóbr między Anastazją wdową po Piotrze Hrudkowiczu z Czyżykowa a Iwaszkiem jej pasierbem⁴⁶.

W lutym 1443 r. Jan z Zubrzy ustanowił Gołogórskiego opiekunem swych małoletnich synów Jana i Mikołaja, którym w testamencie zapisał Zubrzę i cały swój majątek⁴⁷. Dokonany przez Zubrskiego wybór Mikołaja na egzekutora testamentu podyktowany był nie tylko jego wysoką pozycją jako urzędnika ziemskiego w gronie lokalnych nobilów⁴⁸, lecz także faktem — na który zwraca uwagę Jerzy Sperka — że obaj panowie obracali się w kręgu Odrowążów Sprowskich, co wzmacniało ich wzajemne zaufanie⁴⁹. Wprawdzie Zubrski zmarł dopiero w roku 1453, ale już miesiąc po przyjęciu zobowiązania Mikołaj został arbitrem w sprawach majątkowych jego rodziny. Poręczał wówczas za Jana Zubrskiego, że ten wypłaci 25 grzywien z tytułu macierzyzny swemu wnukowi Janowi, synowi Małgorzaty i Jana Gołąbka. W 1445 i 1448 r. Gołogórski uczestniczył w załatwianiu spraw majątkowych między Janem Zubrskim a jego kolejnymi córkami, Dorotą i Jadwigą⁵⁰.

W listopadzie 1443 i marcu 1444 r. jako pełnomocnik reprezentował w sądzie grodzkim Piotra Hamladynowicza, Ormianina broniącego swych praw (po matce) do wsi Stroniatyn przed roszczeniami Andrzeja Malechowskiego⁵¹. O wyborze Gołogórskiego mogły zadecydować jego związki z Janem Kulikowskim, który utrzymywał przyjacielskie stosunki z Ormianinem i nawet najechał na Stroniatyn, wypędza-

Katalog 2004, nr 77 (2 stycznia 1456); AGAD perg. 7317 (25 lutego 1457), AGZ, IV, nr 94 (druga połowa czerwca 1458 r.). Nieco rzadziej pojawiał się na roczkach w Haliczu: *Materyały* 1890, nr 243 (15 lipca 1448); AGZ, XIX, nr DLCVI (1 lutego 1454), DCLXIV (23 kwietnia 1456), DCLXVI (18 maja 1456), DCLXXXI (1 stycznia 1457), AGZ, XII, nr CL (17 lipca 1458), CLIV (19 lutego 1459), CLVII (8 października 1459), vide też: AGZ, XIX, nr 2756, 2778, 2793; AGZ, XII, nr 2613.

⁴⁵ AGZ, XIV, nr 3741 (zapiska uszkodzona, brakuje pozostałych uczestników sporu).

⁴⁶ AGZ, XIV, nr 526 (Gołogórski działał wówczas „cum domino Podolecz”, może z Mikołajem Podolcem).

⁴⁷ AGZ, V, nr 91; SPERKA 2014, s. 343–344; SPERKA 2018, s. 380.

⁴⁸ *Najstarsze* 1970, s. 8.

⁴⁹ WILAMOWSKI 2000, s. 292; SPERKA 2014, s. 349; SPERKA 2018, s. 382.

⁵⁰ AGZ, XIV, nr 681; AGZ, V, nr 92. 13 listopada 1443 Mikołaja zwolniono z kaucji poręczycielskiej po tym, jak Jan Zubrski wypłacił 25 grzywien wnukom na ręce Jana Gołąbka: AGZ, XIV, nr 895; AGZ, V, nr 115 (15 stycznia 1445), nr 123 (8 marca 1448); SPERKA 2014, s. 346–347.

⁵¹ W zapiskach występuje jako *tutor* i *procurator* Hamladynowicza (Amaldynowicza): AGZ, XIV, nr 894, 1034, 1035, a także 1823 (tu *procurator* nie wymieniony z imienia), podobnie nr 1967, 1972. Tło sporu i jego rozstrzygnięcie na korzyść Malechowskiego omawiają szerzej: SZWEDA 1997, s. 284; ZAZULIAK 2001, s. 94–95; SZYSZKA 2016, s. 250; STOPKA 2018, s. 23.

jąc Malechowskich⁵². W grudniu tego roku Mikołaj rozsądzał także — jako jeden z trzech arbitrów — spór Piotra Ormianina ze Stroniatynia z kmieciem Hanusem⁵³.

W 1446 r. w sądzie w Haliczu razem z tamtejszym starostą a swym powinowatym Mikołajem Parawą wyznaczył termin zawarcia ugody dwóm skłóconym parom. Gołogórski ręczył wówczas za Jana Kolę z Dalejowa oraz jego żonę Jadwigę, natomiast Mikołaj Parawa za Wincentego z Niemszyna (*de Nyenczin*) i jego żonę Annę⁵⁴. W 1449 r. podstoli wspólnie ze szwagrem Janem z Knihynic zostali sędziami polubownymi w sporze Michała Mużyły z Buczacza z Zawiszą z Hnilec⁵⁵, a dziesięć lat później w poszerzonym o kilku dostojników halickich gronie doprowadzili do ugody w sprawie podziału dóbr ojczystych między wspomnianym Zawiszą a jego bratem rodzonym Stanisławem z Zawałowa⁵⁶. Gołogórskiego wskazał też w 1453 r. Mikołaj Klus (młodszy) jako swego arbitra do rozstrzygnięcia sporu ze Stanisławem Chodorowskim⁵⁷. We wrześniu 1454 r. wraz z Grzegorzem arcybiskupem lwowskim i Janem z Knihynic podstoli pełnił funkcję komisarza królewskiego (w nieznannej sprawie)⁵⁸, natomiast w maju następnego roku, pospołu z najważniejszymi dygnitarzami ziemi lwowskiej, zasiadał w sądzie polubownym, który doprowadził do porozumienia między Janem i Katarzyną — dziećmi zmarłego Marcisza, sołtysa w Sokolnikach⁵⁹. W 1456 r. Gołogórski udzielił rękojmi Mikołajowi i Pawłowi Klusom z Wyźnian za Klemensa Strumiłłę tenutariusza z Gaja⁶⁰, a podczas pobytu w Krakowie „in curia Regie Maiestatis”, wraz z Michałem Podpilickim, poręczył Borszczowi z Kociny podsędkowi kamienieckiemu spłatę 100 grzywien przez Bartosza z Buczacza i Jazłowca starostę kamienieckiego⁶¹. W tym też czasie Mikołaj z tytułu poręczenia za tegoż Bartosza, udzielonego z kolei Janowi Jacimirskiemu, musiał zapłacić sądowi królewskiemu karę XIV („czternadziesta”)⁶². W 1458 r. podstoli stawił się w sądzie lwowskim, gdy zapisywano 200 fl węg. pożyczki udzielonej

⁵² STOPKA 2018, s. 24.

⁵³ AGZ, XIV, nr 1261.

⁵⁴ AGZ, XII, nr 1669.

⁵⁵ AGZ, XII, nr 2260 („Zauissius de Hnilcze”; ob. Hnilcze).

⁵⁶ AGZ, XII, nr 2906.

⁵⁷ AGZ, XIV, nr 2961.

⁵⁸ AGZ, XIV, nr MCCLIX.

⁵⁹ AGZ, XIV, nr 3331. W skład sądu weszli: Andrzej Odrowąż wojewoda i starosta ruski, Jan z Knihynic kasztelan halicki — jedyny urzędnik spoza ziemi lwowskiej (niejako „w zamian” za miejscowego kasztelana) nader często występujący w sądach razem z Odrowążem, Paweł ze Sprawy stolnik lwowski, Piotr Wnuczek z Kutni podkomorzy lwowski, Jerzy Strumiłło chorąży lwowski, Michał Mużyło z Buczacza starosta kołomyjski i śniatyński.

⁶⁰ AGZ, XIX, nr 2741. Strumiłło miał uzyskać zgodę króla na zapis oprawy posagu i wiana swej żony, córki Mikołaja Klusa na wsi monarszej Gaj.

⁶¹ Z tytułu tego poręczenia Gołogórski zapłacił (także za Podpilickiego) 10 grzywien (AGZ, XIV, nr 3570, 3571).

⁶² AGZ, XIV, nr 3575; DĄBKOWSKI 1931, s. 143.

przez szwagra Jana z Knihynic Michałowi Mużyllle staroście śniatyńskiemu i jego synom Dawidowi oraz Michałowi⁶³.

Chociaż bywanie w sądach należało do codzienności każdego posesjonata, prawnicze inklinacje Gołogórskiego wydają się ponadprzeciętne. Intryguje jego zaangażowanie w sferze prawa niemieckiego. Jeszcze jako podstoli Mikołaj zlecił przetłumaczenie z języka niemieckiego na polski zbioru ortyli magdeburških⁶⁴. Dokładny czas sporządzenia przekładu nie jest znany. Jako *terminus a quo* J. Reczek i W. Twardzik przyjęli rok 1444, wtedy bowiem powstał we Lwowie sąd wyższy prawa niemieckiego dla Rusi, przy czym wskazali też na lata 1451–1452, gdy Gołogórski „miał kilka spraw sądowych z mieszczanami i rajcami lwowskimi”⁶⁵. Kierując się ostatnią przesłanką, wskazać należałoby raczej rok 1454. Podstoli pozywał wówczas burmistrza Mikołaja Langno i rajców — Mikołaja Wielunskiego, Mikołaja Albasza, Mikołaja Bielika i Aleksego Szropa, którzy wprawdzie stawili się przed sądem grodzkim 13 i 14 października, lecz podważywszy jego właściwość, doma-

⁶³ AGZ, XII, nr 2872.

⁶⁴ O zleceniodawcy zachowanego w kopiach przekładu ortyli informuje notatka zamieszczona w jednym z kodeksów, mówiąca, że „ortelie [...] sunt translata de Theutonico ydiomate in wlgare ad petitionem strennui domini nicolai Gologorski subdpiferi leopoliensis [...]”, cyt. za: *Najstarsze* 1970, s. 7. Cf. transliterację kolofonu, którą podaje CARLS 2011, s. 93, przypis 157. Nie udało się ustalić, na jakiej podstawie KORBUT 1917, s. 91 przypisał Gołogórskiemu inicjatywę przełożenia na język polski statutów wiślickich. Informację tę powtarzają niektóre późniejsze opracowania, np. PIŚMIENNIC-TWO 1963, s. 326–327.

⁶⁵ *Najstarsze* 1970, s. 10. W aktach grodzkich zachowały się trzy sprawy z tych lat. Pierwsza z nich trafiła do tego sądu w 1451 r. Chodziło wówczas o 20 grzywien, które winien był Gołogórskiemu mieszczanin lwowski (występujący z predykatem *nobilis*) Mikołaj Brzczuch (Brzczuch, Bręczech). Sumę spłacono (AGZ, XIV, nr 2392; SSNO, I, s. 262). W październiku 1452 r. rajcy lwowscy oskarżyli Gołogórskiego przed sądem (złożonym z dygnitarzy: arcybiskupa Grzegorza z Sanoka, kasztelana i starosty krakowskiego Jana z Czyżowa, wojewody i starosty ruskiego Andrzeja Odrowąża, kasztelana sandomierskiego i starosty przemyskiego Przedbora z Koniccpola, kasztelana lwowskiego Jana Kmity i sędziego lwowskiego Jana Gołąbka) o zajęcie na drodze bobreckiej wołów pędzonych nią z dorocznego jarmarku. Gołogórski zaprzeczył oskarżeniu, twierdząc, że woły z polecenia starosty zatrzymał i przekazał mu burgrabia z Glinian w związku z wcześniejszą skargą na omijanie cła w Gołogórach (i Glinianach). Po zapłacie zaległego cła zwierzęta miały zostać zwrócone mieszczanom (AGZ, XIV, nr 2693). Z kolei wiosną 1453 r. Mikołaj został jednym z arbitrow w sprawie wytoczonej przez Macieja Śniatynia (Snathyn) mieszczanina lwowskiego Olechnowi Czeramaskiemu (AGZ, XIV, nr 2800). Wszystkie te sprawy toczyły się w grodzie lwowskim, a zatem rozstrzygano je w oparciu o prawo ziemskie. Nie znaczy to jednak, że Gołogórski w ogóle nie prowadził w tym czasie sporów przed sądami miejskimi (ze względów obiektywnych niemożliwa stała się pełna kwerenda w CPAHULw). W wydanej księdze ławniczej Lwowa znalazły się zapisy jego transakcji z lat czterdziestych. Gołogórski udzielał w 1443 i 1444 r. Bogdanowi Ormianinowi i jego rodzinie pożyczek zabezpieczonych na domu położonym w dzielnicy ormiańskiej, a w 1448 r. był wierzycielem niejakiej Brethschuchynne (Brejczuszyny): *Księga* 1921, nr 1066, 1131, 1141, 1288, 2348, 2459.

gali się przeniesienia sprawy do „ich prawa” (magdeburgskiego)⁶⁶. Zainteresowanie podstolego prawem niemieckim mogło się też wiązać z przeprowadzaną wówczas lokacją miasta. Tłumaczenie orytyli magdeburgskich miałyby więc służyć przede wszystkim jego mieszkańcom. Nie wiadomo komu Mikołaj zlecił to zadanie — czy któremuś z notariuszy lub pisarzy miasta Lwowa, czy też lwowskim dominikanom, z którymi pozostawał w bliskich relacjach⁶⁷.

Aktywność Gołogórskiego w sądowych izbach, znajomość procedur prawnych, pewnie także niezbędną tu biegłość wymowy, a przy tym zaufanie, jakim się cieszył wśród miejscowych dygnitarzy i ziemian, sprawiły, że w 1457 r. to właśnie jemu jako posłowi powierzono reprezentowanie ogółu ruskiej i podolskiej szlachty na zjeździe piotrkowskim w staraniach o przywilej królewski zwalniający ją z obowiązku stawiania w sądach sprawowanych na zjazdach generalnych i partykularnych, odbywanych poza terytorium Rusi i Podola. Podstoli przekonywał, że podobne pozwy narażają zainteresowanych na koszty i uciążliwości, a co więcej uniemożliwiają obronę przed najazdami Tatarów. Misja Mikołaja zakończyła się powodzeniem — Kazimierz Jagiellończyk wydał 5 grudnia stosowny przywilej, w którym zgadzał się, by sprawy nobilów sądzić na miejscu po jego przyjeździe na Rus'⁶⁸. Przejawem publicznego zaangażowania Gołogórskiego był też jego udział w odbytym dwa lata wcześniej zjeździe panów polskich na czele z wojewodą ruskim Andrzejem Odrowążem z Aleksandrem II, hospodarem mołdawskim w Banila, podczas którego zawarto układ o współdziałaniu przeciw Tatarom⁶⁹.

Autorytet, jakim cieszył się Gołogórski wśród lwowskich posesjonatów, oraz kontakty z władcą⁷⁰ nie pozostały bez wpływu na jego nominację na tamtejsze, prestiżowe i ważne z racji przypisanych funkcji sądowych podkomorstwo. Objął je po śmierci Piotra Wnuczka z Kutni (zmarłego przed 8 października 1459). Po raz pierw-

⁶⁶ Ostatecznie strony zgodziły się na rozstrzygnięcie sporu w sądzie królewskim podczas pobytu monarchy we Lwowie: AGZ, XIV, nr 3200 (14 października 1454), AGZ, XIV, nr 3224 (28 października 1454), 3236 (występującego tu burmistrza KAPRAL 2008, nr 104 identyfikuje z Janem Langenaw, z kolei Mikołaja Bielika z tej zapiski utożsamia ze znanym skądinąd Michałem Bielikiem: ibidem, nr 92).

⁶⁷ J. Reczek i W. Twardzik (*Najstarsze* 1970, s. 10–11) z uwagi na specyficzne cechy języka przekładu właściwe dla tego terenu sądzą, że tłumacz pochodził lub mieszkał na Rusi. Na jego związek ze środowiskiem dominikanów wskazywać mogą nagłówki dwóch ostatnich artykułów przekładu, w których wspomniani zostali „krotoszyńszczy” z należącego do lwowskiego konwentu Krotoszyna („Przy mnie krotoszyńszczy ślali i pisali do Lwowa” i „Też przy mnie krotoszyńszczy ślali po prawo do Lwowa”).

⁶⁸ AGZ, V, nr 154; *Najstarsze* 1970, s. 9. O Gołogórskim jako pośle ziem ruskich wspomina też URUSZCZAK 2012, s. 1049.

⁶⁹ Wydawcy dokument Aleksandra datują na rok 1454 lub 1455 (*Materiały* 1887, nr 77, s. 85 = *Documente* 1891, nr 509, s. 659–660, tu 1454 r.) = *Documentele* 1932, nr 226, s. 769–771, tu 1455 r.). CZAMAŃSKA 1996, s. 117–118 jako właściwą datę wystawienia dokumentu wskazała rok 1455. Jej zdaniem — ze względu na dużą liczbę sygnatariuszy aktu, pochodzących spośród polskich możnych pogranicznych z Rusi i Podola — do finalizacji umowy mogło dojść w trakcie wyprawy zbrojnej.

⁷⁰ AGZ, XV, nr 152, 155. Vide niżej.

szy z nowym tytułem wystąpił 31 marca 1460 we Lwowie jako świadek dyplomu Kazimierza Jagiellończyka, który potwierdził nadanie prawa niemieckiego Drohobyczowi przez Władysława Jagiełłę⁷¹.

W chwili nominacji Mikołaj miał już pewne doświadczenie w rozstrzyganiu sporów o granice, jeszcze bowiem we wrześniu 1448 r. zastępował podkomorzego lwowskiego przy rozgraniczaniu dóbr monarszych Kamionki (Strumiłowej) od wsi Mikołaja Dawidowskiego Horpina i Manasterza (Monastyru, dziś zaginionego)⁷². Cztery lata później (w 1452 r.) Mikołaj Romanowski i Jan Skarbek z Szarańczuk wyznaczyli go na sędziego polubownego do delimitacji ich włości⁷³. W maju 1455 r. Gołogórski uczestniczył obok m.in. Andrzeja Odrowąża i Michała Mużyły z Buczacza w zawarciu ugody między Jerzym Strumiłą z jednej a Andrzejem Wołczkiem z Kłodna oraz jego bratem Piotrem i matką Małgorzatą z drugiej strony, w sprawie wytyczenia granic i sypania kopców między wsiami Jerzego — Batiatyczami i Darnowem, a Andrzeja Wołczka — Kłodnem i Kłodzienkiem („Clodzencze”)⁷⁴.

Z samego okresu sprawowania podkomorstwa nie zachował się natomiast żaden przekaz o urzędowej działalności Gołogórskiego. Na urządzie tym nie pozostał zresztą długo⁷⁵. Szybko awansował na kasztelanię halicką, zwolnioną najpewniej

⁷¹ AGZ, IV, nr 97; *Najstarsze* 1970, s. 9; UrzRus, nr 986 (tu omyłkowo 21 marca). Z nowym tytułem Gołogórski świadkował jeszcze na trzech dokumentach króla datowanych we Lwowie, pierwszym z 3 kwietnia 1460, przenoszącym miasto Stryj w ziemi przemyskiej na prawo magdeburskie (PROCHASKA 1926, Dodatki, nr 2, s. 197), drugim z 5 kwietnia 1460, potwierdzającym dawny przywilej Kazimierza Wielkiego z 1356 r. dla mieszczan lwowskich (AGZ, III, nr 115), trzecim z tego samego dnia, zakazującym mieszczanom z Halicza, Kołomyi, Stryja omijania składu lwowskiego (AGZ, VI, nr 36). Kolejny raz Gołogórski wzmiankowany jest na rokach komisarskich w Haliczu (bez imienia i tytułu): AGZ, XII, nr CCCLIII, a następnie 20 II 1461: AGZ, XV, nr MCLI.

⁷² Delimitację tę przeprowadzali „ex commissione speciali” króla Piotr Odrowąż, Jan Knihynicki, Jan Gołąbek sędzia lwowski i Gołogórski działający „loco succamerarii”. 23 września 1448 wystawili we Lwowie odpowiedni dokument, CPAHULw, F. 9, op. 1, spr. 461, s. 2609–2610 — AGZ, X, nr 94 (tu omyłkowo: Jan z Gołogór — Katalog 1972, nr 1087 (w transumpcie Stanisława Augusta Poniatowskiego z 1765 r.).

⁷³ AGZ, XII, nr 2531.

⁷⁴ AGZ, XIV, nr 3326.

⁷⁵ Za ostatnie wystąpienie Gołogórskiego na urządzie Karol Maleczyński i Kazimierz Przyboś przyjmują dzień **20 lutego 1461** (MALECZYŃSKI 1938, s. 101; UrzRus., nr 986, za: AGZ, XV, nr MCLI). Jako podkomorzego wspomniano go jeszcze w aktach sądowych z **6 listopada 1461** (AGZ, XV, nr MCLIII; *Najstarsze* 1970, s. 9). Wzmiankę tę Maleczyński uznał jednak za pomyłkę, bowiem już **17 sierpnia 1461** podkomorzym lwowskim tytułował się Jerzy Strumiłło (jako wystawca dokumentu w sprawach urzędowych: AGZ, VI, nr 44). Pozostałe informacje z nagłówka sądu z **6 listopada**, w którym poza Gołogórskim wymienieni zostali m.in. kasztelan halicki Jan z Knihynic, podstoli lwowski Jan Świnka oraz bez urzędu Piotr z Branicy (tj. z Brańczy), nie wzbudziły już podejrzeń Maleczyńskiego i Przybosia — ani fakt, że Gołogórski musiałby przynajmniej latem 1461 r. zrezygnować z podkomorstwa na rzecz Strumiłły i oczekiwać na zwolnienie się kasztelanii halickiej, ani następstwa na podstolstwie, które sprawiają wrażenie pewnego zamieszania. Podana w UrzRus kolejność podstolich wygląda bowiem tak: nr 1062 Mikołaj z Gołogór (**do 8 października 1459**), nr 1063 Jan Świnka z Po-

po śmierci szwagra, Jana z Knihynic⁷⁶. Po raz pierwszy z nowym tytułem wystąpił 16 marca 1462 w testacji dokumentu sędziego lwowskiego Piotra z Branic i podsędką Jana z Wysokiego⁷⁷.

Nominacja Mikołaja na najwyższy w hierarchii ziemi halickiej urząd przypadła na schyłek życia i mimo awansu jego aktywność w sferze publicznej zaczynała spadać, choć był jeszcze czasem w sądach w Haliczu i Lwowie zarówno jako asesor, jak i strona procesowa⁷⁸. W grudniu 1462 r. wybrał się na sejm do Piotrkowa, z któ-

morzan (6 listopada 1461, potem chorąży lwowski), nr 1064 Jan z Chodorostawu (17 sierpnia 1461 — 27 lutego 1467). Z tych powodów trudno zakwestionować wiarygodność zapiski tylko w odniesieniu do Gołogórskiego. Natomiast z uwagi na zły stan zachowania ksiąg ziemskich lwowskich nie można wykluczyć, że jeszcze przed edycją akt doszło do przemieszania składek i nagłówek roków z datacją. „Acta Leopoli feria sexta ante f. s. Martini prox. anno ut supra” odnosiłby się w istocie do 1460, a nie do 1461 r. Sprawę tytułatury urzędniczej komplikuje jeszcze dyplom sędziego lwowskiego Piotra z Branic i podsędką Jana z Wysokiego z 15 września 1461, w którym Gołogórski nosi wciąż tytuł podkomorzego lwowskiego, a Jan Świnka — drugi raz w karierze — podstołego (AGZ, VI, nr 45). Wydawca ze względu na przydane Gołogórskiemu i Śwince, a także samemu wystawcy Piotrowi z Branic tytuły oraz fakt, że w testacji występuje podsędek, współwystawca dokumentu, uznał ten dyplom za podrobiony (uwagi do dokumentu z 16 marca 1462, w: AGZ, VII, nr 53, s. 101–102). Na podstawie zawartej w nim wzmianki o czynnościach podejmowanych wcześniej przez Andrzeja Odrowąża jako zastępcy sędziego oraz na podstawie dokumentu z 5 kwietnia 1462, w którym tenże Odrowąż zastępuje sędziego podczas wakatu, edytor uznał, że 15 września 1461 Piotr z Branic nie mógł być sędzią ziemskim. Argumenty kwestionujące (na podstawie dwóch wspomnianych dokumentów z 1462 r.) czas objęcia urzędu przez Piotra przed 15 września 1461 nie są jednak mocne. W pierwszym dyplomie, z 16 marca 1462, Piotr z Branic poświadcza jedynie czynność wcześniejszą, dokonaną w czasie, gdy Andrzej Odrowąż pełnił funkcję zastępcy sędziego. Natomiast drugi z nich jest — co zaznacza wystawca — jedynie projektem dyplomu, który nie został opieczętowany. Podniesione przez wydawcę wątpliwości mogą w tym wypadku wynikać z rozbieżności między momentem akcji prawnej a czasem (nieodległym zresztą) spisania dokumentu. W literaturze przyjęto zresztą jako dzień pierwszego wystąpienia na urzędzie Piotra z Branic 15 września 1461 (MALECZYŃSKI 1938, s. 110; UrzRus., nr 1095; PIOTROWICZ 1936, s. 409). Przypuszczalnie sekwencja awansów na urzędach w ziemi lwowskiej w 1461 r. wyglądała następująco: Jan Świnka, który podstołstwo objął po Gołogórskim (może jeszcze w 1459 lub na początku 1460 r.), ustąpił z niego po 20 lutego a przed 17 sierpnia 1461 r. na rzecz Jana z Chodorostawu. Sam otrzymał nominację na chorążego lwowskiego po Jerzym Strumille (ostatnia wzmianka z 20 lutego 1461: UrzRus. 769), który objął podkomorstwo (przed 17 sierpnia 1461). Z kolei Gołogórski postąpił wówczas na kasztelanę halicką po rezygnacji lub śmierci Jana z Knihynic. Nie wiadomo, kiedy zmarł Knihynicki. Jako ostatnie jego wystąpienie przyjmowany jest 6 listopada 1461 na podstawie omówionej wyżej zapiski sądowej: UrzRus., nr 74; BONIECKI, VIII, s. 276.

⁷⁶ Vide wyżej.

⁷⁷ AGZ, VII, nr 53; UrzRus. nr 75.

⁷⁸ AGZ, XII, nr CCLXXXIX (28 czerwca 1462); CCXC (26 sierpnia 1462); CLXXV (18 października 1462). 17 maja 1462 kasztelana pozwał Mikołaj Trojan „de Obelmicze” (Bobenicze). Za Gołogórskiego poręczał wówczas Jakub Buczacki: AGZ, XII, nr 3942. Wzmianki o Gołogórskim pochodzą też z akt sądu królewskiego (komisarskiego) oraz komornickiego: AGZ, XII, nr CCLXXXIX (28 czerwca 1462); CCXC (26 sierpnia 1462); CCCLXI (18 października 1462).

rego przywiózł zapis 100 grzywien na Oleńczycach dany mu za wieloletnie służby⁷⁹, a 3 i 7 stycznia 1463 uczestniczył w sejmiku prowincjonalnym we Lwowie⁸⁰. Pół roku później, 7 lipca 1463, pojawił się wraz z arcybiskupem Grzegorzem z Sanoka, wojewodą Andrzejem Odrowążem, Jakubem z Buczacza i kanonikiem Mikołajem na sesji sądowej w ratuszu lwowskim. Jest to ostatnie znane wystąpienie Gołogórskiego⁸¹. Zmarł zapewne niedługo potem, na pewno przed 21 lutego 1464, kiedy to z tytułem kasztelana halickiego wystąpił Andrzej Fredro z Pleszowic⁸².

2. Podstawę majątku kasztelana halickiego stanowiły dziedziczne Gołogóry. Posiadane prawem wieczystym Ciemierzyńce znalazły się w ręku Mikity Olszańskiego⁸³. Na tle innych posesjonatów na Rusi majątek ten zaliczyć należałoby do skromnych. Gołogórski okazał się jednak człowiekiem przedsiębiorczym i już w lutym 1441 r. powiększył swoje dobra dziedziczne o rodzinny Wicyń. Niska kwota zakupu, bo zaledwie 40 grzywien drobnej monety, wskazywałaby, że nabył on jedynie część wsi, resztę zapewne odziedziczył⁸⁴. W związku z tą transakcją 15 września 1441 podkomorzy lwowski Piotr Wołczko z Kłodna wytyczył granice między Wycyniem a nale-

⁷⁹ AGAD, perg. 8742 = AGZ, II, nr 94. Zawarte w dokumencie sformułowania odnośnie zasług Gołogórskiego mogą, ale nie muszą być tylko zwrotem formularzowym. Jedno z nielicznych świadectw działalności Mikołaja w służbie królewskiej stanowi zapiska sądowa z 1 października 1457. Iwanko, urzędnik (*officialis*) Gołogórskiego, przekładał wówczas termin sądowy z powodu nieobecności pryncypała, który przebywał poza Rusią „in servicio Dom[ini] Regis” (AGZ, XV, nr 152, 155 (7 października)). 15 października jako powód nieobecności Mikołaja podawał już jego chorobę (AGZ, XV, nr 160). To też jedna z rzadkich, odnotowanych w źródłach (poza przywołanymi wyżej) wzmianek o działalności Gołogórskiego poza Rusią. Wcześniejszy wyjazd podstolego poza ziemię lwowską, do Łucka (będącego wówczas pod rządami Świdrygiełły), którego cel pozostaje zresztą nieznanym, miał miejsce w 1447 r., jeszcze przed koronacją Kazimierza Jagiellończyka: AGZ, XIV, nr 1881 (21 kwietnia 1447). Vide też wyżej informacje o udziale w spotkaniu z hospodarem mołdawskim.

⁸⁰ AGZ, II, nr 95, 96; *Najstarsze* 1970, s. 9.

⁸¹ Ich obecność wiązała się z rozpatrywaną przez rajców sprawą między Michałem z Buczacza a Julianem kupcem z Kaffy o dług zaciągnięty niegdyś przez Teodoryka Buczackiego, którego spłatę poręczał Andrzej Odrowąż (*Rač'ka kniga* 2020, nr 152; za tę wskazówkę dziękuję P.T. Recenzentowi).

⁸² UrzRus., nr 76; *Najstarsze* 1970, s. 9. O zmarłym Mikołaju mówi się wprost dopiero 15 czerwca 1464 (AGZ, XV, nr 3242). Wprawdzie pod datą 4 czerwca 1462 znajduje się zapiska o „bone memorie” Gołogórskim (AGZ, XV, nr 3155), ale — jak to wyjaśnił już SZYSZKA 2016, s. 227 — pod względem treści łączy się ona chronologicznie z wpisami z 1464 r., a pod 1462 r. znalazła się w wyniku przemieszania składek lub pomylenia dat. W UrzRus. (nr 75) uznano ją za wiarygodną, dlatego jako ostatnie wystąpienie Mikołaja na kasztelanii przyjęto dzień 17 maja 1462 (z odesłaniem do AGZ, XII, nr CLXXV, gdzie w nagłówku widnieje 18 października 1462!).

⁸³ Los tej miejscowości nie jest znany aż do 1443 r., kiedy o te (a także inne) dobra upomniał się Mikołaj Klus w imieniu swego podopiecznego nieletniego Jana (Iwana), syna Marii (Maruszy) z jej pierwszego małżeństwa z Mikitą Olszańskim. To właśnie Mikita miał zdaniem J. Szyszki zakupić Ciemierzyńce od Gołogórskiego (AGZ, XIV, nr 827–828; SZYSZKA 2016, s. 122). W rękach Olszańskiego musiały się znaleźć przed 1440 r., wówczas bowiem Maria była już żoną księcia Michała Konstancynowicza z Olszaniecy (BONIECKI, III, s. 189; inaczej URUSKI, II, s. 311).

⁸⁴ AGZ, XIV, nr 3740. Vide też wyżej.

żącym do arcybiskupa lwowskiego Dunajowem⁸⁵. Sześć lat później, 14 sierpnia 1447, Gołogórski, zobowiązując się spłacić Mikołajowi z Knihynic 79 grzywien długu za Jana Świnkę z Pomorzan, zabezpieczył go intromisją w tę wieś⁸⁶.

W lipcu 1452 r. Mikołaj zainwestował 200 kop groszy w położoną nieco dalej od Gołogór (ok. 30 km na południowy-zachód) wieś Ładańce (Ledaniec), którą kupił od Daszka, syna Filipa Ledeańskiego⁸⁷. W tym okresie prawdopodobnie nabył też pobliski Pniatyn (ok. 5 km na wschód od Ładańców) oraz leżące na północny-wschód od Gołogór Lackie (Wielkie)⁸⁸. W latach pięćdziesiątych Gołogórski podejmował również starania o pozyskanie sąsiadujących od wschodu z Wicyniem Bóbrczan (Bubszczany) należących do dóbr pomorzańskich Jana Świnki. Co najmniej od jesieni 1453 r. trzymał je w zastawie⁸⁹. W 1461 r. pożyczył Śwince 60 grzywien zabezpieczonych na Bóbrczanach, dążąc do przejęcia ich na własność. W razie zmiany właściciela miano wytyczyć granice między tą wsią a pozostałymi dobrami pomorzańskimi zgodnie z opisaniem w aktach jej przebiegiem⁹⁰. Zapewne jednak Świnka zdołał zwrócić należną sumę, gdyż Mikołaj nie uzyskał prawa własności do wsi, chociaż nadal tak on, jak później jego spadkobierczyni Katarzyna mieli ją w zastawie⁹¹. Gołogórskiemu udało się natomiast sfinalizować transakcję z Janem Hermanowskim wojskim trembowelskim i 18 czerwca 1462 nabył od niego za 600 grzywien i 12 klaczy stadnych oddalone o ok. 36 km na zachód od Gołogór Czarnuszowice⁹².

Z powodzeniem zabiegał też Mikołaj Gołogórski o królewszczyzny. Najpóźniej latem 1440 r. uzyskał zapis na królewskiej części Sukmanowa, wsi położonej na południe od Złoczowa nad rzeką Złoczówką, w pobliżu Gołogór i w sąsiedz-

⁸⁵ AGZ, II, nr 62.

⁸⁶ AGZ, XIV, nr 1938.

⁸⁷ Daszko zobowiązał się do wciągnięcia zapisu do ksiąg ziemskich. Równocześnie zeznał, że Gołogórski winien mu za wieś 105 grzywien: AGZ, XIV, nr 2611; BONIECKI, XIV, s. 52–53.

⁸⁸ Obie wsie wymieniono jako własność Gołogórskiego w dokumencie arcybiskupa lwowskiego Grzegorza z Sanoka z 1452 r.: AALw., AV 39, k. 54v (vide niżej). Z Pniatyna jeszcze w 1442 i 1443 r. pisał się Andrzej i to od niego Mikołaj mógł nabyć tę wieś (AGZ, XIV, nr 465, 727, 763, 772, vide też nr 3733 (1441 r.)). Z kolei Lackie (Wielkie) Gołogórski zakupił od Jana (Iwaszka) Ciemierzyńskiego z Olszanicy wraz z dokumentem nadawczym wystawionym przez Władysława Opolczyka. W 1469 r. przywilej znajdował się w ręku Andrzeja z Sienna, który zdaniem J. Szyszki posiadał tę wieś przed 1467 r. (ZKW KN, sygn. A 13; AGZ, III, nr 33; ŻD, XVIII, s. 25; BONIECKI, III, s. 189; SZYSZKA 2016, s. 122–124). Obie miejscowości poświadczone są w rękach córek Mikołaja (AGZ, XV, nr 3612, vide też niżej).

⁸⁹ 20 grudnia 1453 arcybiskup Grzegorz pozywał Gołogórskiego o chłopca Sienkę z Bóbrczan, którego Gołogórski nie chciał wypuścić z tej wsi, mimo że kmieć dopełnił obowiązków związanych z prawem wychodu (AGZ, XIV, nr 3011, 3818, 3819).

⁹⁰ AGZ, VI, nr 45; SZYSZKA 2020, s. 200 (tu szczegółowy opis granic).

⁹¹ AGZ, XV 3353–3355. O sporach Katarzyny ze Świnką o przysądzone jej przezyski z tej wsi oraz późniejszych konfliktach Siemieńskich z Kierdejami o dobra pomorzańskie pisze SZYSZKA 2020, s. 177, 200.

⁹² AGZ, II, nr 93; STADNICKI 1863, s. 28; BIERNAT, OSTROWSKI 2003, s. 79.

twie Wicynia. Odpowiedni dokument monarszy przedłożył sądowi 5 września 1440 w związku z roszczeniami, które zgłosił do wsi Hleb ze Stanimirza (Stanimiski), powołujący się na swe prawa dziedziczne. Ponieważ jednak nie zdołał ich dowieść, Mikołaj na mocy wyroku sądu objął tenutę sukmanowską⁹³. W późniejszych latach Gołogórski otrzymał zapewne kolejne sumy zapisane na Sukmanowie. W 1469 r. jego zięć przedłożył podczas „rewizji listów” cztery dokumenty królewskie na łączną kwotę 600 grzywien⁹⁴. Podział Sukmanowa na część królewską i bojarską stał się źródłem stałych konfliktów sąsiedzkich. Jako tenutariusz, Gołogórski już w 1454 r. wygrał spór sądowy z Fiedką, wdową po Wašku z Sukmanowa, dziedzicu bojarskiej jego części, o kmiecia Chodora z Borszowa⁹⁵. Trzy lata później to Fiedka pozwała go o szkody wycenione na 100 kop, wyrządzone na dobrach sukmanowskich, na których miała zapis oprawy posagu i wiana⁹⁶. Waśnie te nie ustały także po śmierci Mikołaja⁹⁷.

Gołogórski posiadał również zapisy na wsiach Wołczatycze, Hrusiatycze i Podleski w powiecie trembowelskim, które według trzech dokumentów przedłożonych w 1469 r. opiewały na kwotę 400 grzywien (dwa z nich po 200 grzywien) i 150 fl⁹⁸. Niewykluczone, że otrzymał je (lub jeden z nich) jeszcze w czasie, gdy był starostą Siemowita V. Po raz pierwszy jako tenutariusz Wołczatycz pojawił się 2 kwietnia 1445 w związku ze sprawą kmieci z tej wsi, określonych jako jego *servitores*, w tym Andrzeja *Thywn* (tywuna)⁹⁹.

Dwa lata po objęciu Sukmanowa Mikołaj zaryzykował, inwestując w starania o tenutę złoczowską, którą od 1439 r. dzierżył Bohdan z Janczyna. W 1442 r. nowe zapisy na Złoczowie (Złoczówce nad Strypą) uzyskali Mikołaj Nos ze Słupowa, na sumę 200 grzywien, oraz Jerzy Strumiłło, na łączną kwotę 400 grzywien. Gdy ten ostatni miał już zgodę monarszą na spłacenie Bohdana i prawo do intromisji, pretensje do Złoczowa zgłosił Jan Rzeszowski¹⁰⁰. W tej sytuacji i Mikołaj Nos, i Jerzy Strumiłło zdecydowali się odstąpić zapisy na Złoczowie. Pierwszy z nich już 8 listopada 1442, składając przed sądem grodzkim dokument królewski z zapisem 200 grzywien, skwitował z nich Gołogórskiego, zobowiązując się równocześnie

⁹³ AGZ, XIV, nr 85, 90–92. Szerzej: ZAZULIAK 2001, s. 93, 102; SZYSZKA 2016, s. 266.

⁹⁴ ŻD, XVIII, s. 25; SZYSZKA 2016, s. 266.

⁹⁵ AGZ, XIV, nr 3793 (Fiedka zobowiązana została do zapłacenia stronie i sądowi po trzy grzywiny); SZYSZKA 2016, s. 266.

⁹⁶ AGZ, XV, nr 151, 152, 155, 160: Fiedka oskarżała Mikołaja o zajęcie gwałtem roślin do fermentacji piwa wartości 100 kop. Do rozstrzygnięcia sporu król powołał na zjeździe w Wiszni komisarzy Andrzeja Odrowąza oraz Ścibora z Wiszni sędziego lwowskiego. Tym razem pod nieobecność Mikołaja to Fiedka wpłaciła memoriale.

⁹⁷ Vide niżej.

⁹⁸ ŻD, XVIII, s. 25; SZYSZKA 2016, s. 316–318, 409, 439, 459.

⁹⁹ AGZ, XIV, nr 1345, vide wyżej.

¹⁰⁰ SGKP, XIV, s. 633. Szerzej na temat tenuty złoczowskiej pisze SZYSZKA 2016, s. 225–226.

uzyskać odpowiednią zgodę króla na tę transakcję¹⁰¹. Miesiąc później (11 grudnia) także Strumiłło przekazał podstolemu swe prawa do Złoczowa o łącznej wartości 500 grzywien¹⁰². Zapewne wówczas Gołogórski objął nie tylko samą wieś Złoczów, ale i całą tenutę z Glinną¹⁰³. Może za jego wiedzą o królewski zapis na niej 100 grzywien wystarał się w następnym roku (1443) Michał z Buczacza. Z wykupem tej sumy Gołogórski czekał ponad dziesięć lat. Dopiero w marcu 1454 r. spłacił Mikołaja, Piotra i Jakuba, braci Michała (zmarłego w 1450 r.)¹⁰⁴. W 1469 r. królewskie zapisy na dobrach złoczowskich sięgały już sumy tysiąca grzywien, nie wiadomo jednak, czy pozostałe 200 grzywien pozyskał on, czy jego spadkobiercy¹⁰⁵. Niewiele też wiemy o działaniach Gołogórskiego jako tenutariusza Złoczowa¹⁰⁶.

Mikołaj zainteresował się wnet położoną w bliskim sąsiedztwie Złoczowa (od Glinny dzieliły ją rozległe „popławy”) tenutą kozłowską w powiecie trembowelskim. Do 1456 r. Kozłów dzierżył Jan Hryćko z Pomorzan¹⁰⁷. Wystawiony dla niego dokument zastawny o walorze 100 grzywien na Kozłowie i przynależnych wsiach Kropiwnie (Pokropiwna), Grodzisku, Olszance i Taurowie w nieznanym dokładnie czasie Gołogórski wykupił¹⁰⁸, szybko go jednak odstąpił Janowi Hermanowskiemu, zapewne bez monarszego konsensu. Transakcji dokonano przed sądem ziemskim w Haliczu, obwarowując ją 300 grzywiami wadium¹⁰⁹. Ostatnią tenutą, którą pozyskał kasztelan halicki, była wieś Oleńczyce (zaginiona), położona w pobliżu Laszek Królewskich. Przed 3 grudnia 1462 wykupił ją z rąk mieszczanina lwowskiego

¹⁰¹ AGAD perg. 7289 (dokument starosty ruskiego Spytka z Jarosławia oraz sędziego grodzkiego Mikołaja z Poloszewa z 8 listopada 1442); AGZ, XIV, nr 532 (8 listopada 1442); SZYSZKA 2016, s. 226 (tu omyłkowo data 7 listopada).

¹⁰² AGAD perg. 7298 (dokument Piotra Odrowąza z sejmiku lwowskiego. Na kwotę 500 grzywien składały się dwa zapisy, każdy po 200 grzywien, dla Strumiłły za „servitium suum alias vysługa” oraz wykupiony przez niego za zgodą króla zapis 100 grzywien dla Janczyńskiego); SZYSZKA 2016, s. 226 (tu 12 grudnia).

¹⁰³ AGAD, perg. 7340 (vide też niżej); SZYSZKA 2016, s. 225–226.

¹⁰⁴ AGAD perg. 7315; SZYSZKA 2016, s. 226–227.

¹⁰⁵ W 1469 r. Andrzej Sienieński przedstawił sześć dokumentów monarszych z zapisami na Złoczowie (dwa po 100 grzywien i cztery po 200 grzywien); ŻD, XVIII, s. 25.

¹⁰⁶ W 1456 r. wspomniany został Lywka „człowiek” Gołogórskiego ze Złoczowa; AGZ, XIV, nr 3503, 3508, 3514.

¹⁰⁷ W tym roku Kozłów miał wykupić za 400 grzywien Buczacki. Nie wiadomo więc, od kogo bezpośrednio Gołogórski przejął zapis. Na temat położenia Kozłowa i transakcji między Świnką a Buczackim vide: SGKP, IV, s. 562; BONIECKI, X, s. 42–43; KIRYK 1966–1967, s. 423–424; SZYSZKA 2020, s. 173, 176.

¹⁰⁸ Wsie te jako należące do tenuty kozłowskiej wskazano w jednej z sądowych zapisek z 1467 r. (AGZ, XV, nr 585). Nie wymieniono w niej osady Krasne, która zdaniem J. Szyszki miała wchodzić w skład tych dóbr (SZYSZKA 2020, s. 171; SGKP, VIII, s. 543; XII, s. 265; vide też niżej).

¹⁰⁹ Odpowiednia zapiska się nie zachowała. Wiadomo o niej z późniejszego pozwu wniesionego w 1465 r. przez Hermanowskiego przeciwko córce Mikołaja, Elźbiecie, vide niżej.

Jerzego (Juraszka) Fryderykowicza, a następnie tego samego dnia uzyskał od Kazimierza Jagiellończyka dodatkowy zapis na niej w wysokości 100 grzywien¹¹⁰.

Inwestycje Gołogórskiego nie ograniczały się do gromadzenia zapisów na królewskich i zakupu nowych wsi. Z pośrednich danych wynika, że w posiadanych dobrach rozwijał akcję osadniczą. O podejmowanych w tym kierunku działaniach świadczyć mogą procesy o zbiegłych kmieci¹¹¹, stanowiące znaczną część spraw, które Mikołaj prowadził przed sądami¹¹², oraz pojawiające się nowe osady w dobrach gołogórskich. Do takich należał z pewnością lokowany przed 1457 r. na prawie wołoskim Kondratów (ok. 2 km na wschód od Gołogór)¹¹³.

Działalność Mikołaja zmierzała do zwiększenia dochodowości dóbr gołogórskich przez ich modernizację, w tym zorganizowanie najpóźniej w 1452 r. folwarku i stworzenie tu zwartej, poddanej jednemu zarządowi kompleksu majątkowego, którego najbardziej wysuniętym na północ punktem było Lackie, na północny-wschód Boniszyn, graniczący z dobrami złoczowskimi Oleskich, i nieco na południe od Boniszyna — wieś Jasionowce (Jasieniowce). Na południowym-wschodzie ziemie Mikołaja sięgały sąsiadującego od wschodu z dobrami Oleskich i z tenutą sukmanowską Żukowa (ok. 9, 4 km od Gołogór) i Wycynia (ok. 6,6 km od Żukowa).

¹¹⁰ AGZ, II, nr 94–96; SZYSZKA 2016, s. 256, 433.

¹¹¹ W 1443 r. Gołogórski toczył spór o zbiegłego z jego dworu kmiecia Marcina z Mikłaszowa. Sąd przysądził go Gołogórskiemu pod warunkiem udowodnienia, że kmieć posiadał pole w jego dobrach (AGZ, XIV, nr 572). 19 marca 1446 Mikołaj pozywał Jana Dmitrowskiego o Jurka, karczmarza z Czyszek, który po sprzedaży karczmy Maciejowi Rzathkygrochowi miał przejść do niego na służbę, a którego Jan nie chciał prawnie uwolnić. Transakcja z Maciejem odbyła się zapewne bez zgody Dmitrowskiego, właściciela Czyszek, zainteresowanego nabyciem karczmy, wchodzącej pierwotnie w skład uposażenia sołtysa. Dopiero gdy Jurko zawarł kontrakt sprzedaży i zobowiązał się wydać przywilej na karczmę Dmitrowskiemu, mógł odejść do Gołogór, gdzie miał już dobra (AGZ, XIV, nr 1649–1651, 1655–1656). W tym też roku Mikołaj pozywał człowieka Dmitrowskiego Klosa (Klosza) z Czyszek (AGZ, XIV, nr 1692). W 1448 r. Gołogórski z powodzeniem procesował się o zbiegłych kmieci z arcybiskupem Grzegorzem. Sąd przydał woźnego do ich odebrania z dworu w Rakszynie (AGZ, XIV, nr 1992). Mikołaj miał też sprawę w 1453 r. o kmiecia Iwana z Usznej z Maciejem Śniatynem (Snathin), mieszczaninem lwowskim, tenutariuszem w Usznej (AGZ, XIV, nr 2828, 2829, 2851, 2852, 2854). W 1454 r. Gołogórski pozyskał sądownie kmiecia Chodora z Borszowa (AGZ, XIV, nr 3793). W 1457 r. wygrał sprawę z Olechnem z Czeremesznej o trzech kmieci, którzy dokonali wyjścia z jego wsi do dóbr Olechna (AGZ, XV, nr 107). Vide też sprawę o kmieci z Kondratowa (AGZ, XV, nr 198).

¹¹² Rzadko natomiast Gołogórski udzielał pożyczek, jeżeli już to pod zastaw wsi, jak w przypadku Bóbrczan. Z powodu uszkodzenia zapiski, nie wiadomo z jakiego tytułu, Jakub Klus winien był mu 20 grzywien w półgroszkach (AGZ, XIV, nr 3739). W 1456 r. Gołogórski miał też jakąś sprawę z Janem zw. Jurą z Dąbrówka: AGZ, XIV, nr 3578.

¹¹³ W 1457 r. Jan alias Iwanko, oficjał Gołogórskiego, przegrał sprawę z Marcinem Romanowskim ze Świrza o kmiecia siedzącego na prawie wołoskim Iwana Czeczupkę, który przeniósł się do Kondratowa (Kunratowa) zapewne bez dopełnienia warunków wykłonu. W tym samym roku tenże Jan występował w sprawie Jana Oleskiego z kniazem („knez”) Ihnatem alias Lewo z Kunratowa o dwóch kmieci Siemiona i Maksyma (AGZ, XV, nr 171, 179, 198; SGKP, IV, s. 326; ŻAKI 2011, s. 54; JAWOR 2000, s. 88).

Na południowo-zachodnim krańcu majątku leżały wspomniane wyżej nabyte wsie Pniatyn i Ładańce. Wokół Gołogór powstały osady: na południe od nich zapewne Lasowe („Leczkow”, „Lesczkow”) i Zaszków (ok. 4 km), graniczące z Lipowcami (królewskimi), na północny-zachód wieś Trędowacz (położona zaledwie 2,1 km od Gołogórek i ok. 3, 8 km od Gołogór), a na północ Ścianka (Styenska, Stienka, Ustienka, ok. 4 km od Gołogór)¹¹⁴.

Mikołaj wystarał się także o nadanie Gołogórom praw miejskich. Sam przywilej lokacyjny nie zachował się, wiadomo jednak, że w 1469 r. znajdował się w rękach spadkobierców Mikołaja¹¹⁵. Lokacja nastąpiła prawdopodobnie przed sierpniem 1452 r., wówczas bowiem Gołogóry określono mianem *civitas*¹¹⁶. 23 czerwca 1461 w dokumencie Kazimierza Jagiellończyka zidentyfikowano je jako *opidum*. Tego też dnia straciły na mocy monarszej decyzji prawo do organizowania odbywających się tu jarmarków, które — obok pobieranych cel — stanowiły istotne źródło dochodów¹¹⁷.

Nie wiadomo natomiast, czy to kasztelanowi halickiemu należy przypisać inicjatywę rozpoczęcia budowy murowanego zamku usytuowanego na stromym zboczu po północno-wschodniej stronie miasta¹¹⁸. Mikołaj z pewnością dysponował reprezentacyjną, a przede wszystkim umocnioną rezydencją w Gołogórach. W 1452 r.

¹¹⁴ Wszystkie te miejscowości wymieniono w dokumencie Grzegorza z Sanoka z 1452 r., znanym jedynie z osiemnastowiecznej oblaty w księgach sądu ziemskiego lwowskiego. Już w momencie sporządzania odpisu księga była w tym miejscu znacznie uszkodzona (dyplom z błędami w testacji; AALw., AV 39, k. 54v: tu zapisano wieś „Lestkow”, nie wspomniano Zaszkowa, przy czym kopista informował, że nie udało się odczytać niektórych miejsc zniszczonych już w podstawie; AALw., AV 29.1, k. 4: tu pominięto „Lestkow”, a wpisano Zaszkow). Zaszków poświęcony został już w 1450 r. (AGZ, XIV, nr 2278). Z kolei „Lestkow” to znana z 1480 r. wieś „Leczkow” (zapewne Lasowe). Jej położenie określono w skierowanym wówczas do córek Gołogórskiego wezwaniu, by stały się podczas rozgraniczenia ich wsi dziedzicznych, wspomnianego „Leczkowa” i Zaszkowa, od królewskich dóbr Lipowce (AGZ, XIX, nr 2958). W tym samym roku osadę tę zapisano jako „Lesczkow” (AGAD, perg. 7361: akt zamiany tej wsi na połowę dóbr pomorzańskich dokonany między Sienieńskimi, wnukami Gołogórskiego a Anną Skarbkową; szerzej omawia go SZYSZKA 2020, s. 187). Pozostałe miejscowości (wzmiankowane w dokumencie z 1452 r., a nieznanie wcześniej) odnotowano kolejny raz dopiero po śmierci Mikołaja.

¹¹⁵ ŻD, XVIII, s. 25. Datę okazania pisma („litera erectionis opidi Gologori”) uznawano w literaturze za równoznaczną z czasem lokacji (KRASNY 2005, s. 37).

¹¹⁶ W dokumencie odróżniono wówczas miasto od wsi Gołogóry (tj. Gołogórki): AALw., AV 39, k. 54v: („decimam manipulare[m] cuiuslibet grani curiae seu praedii Gołoguriensis post omnis araturas civitatis Gołogury, et villarum scilicet Gołogury [...]”); AV 29.1, k. 4 (tu: poprawiono „Gołogury” na „Gołogurki”).

¹¹⁷ AGZ, VI, nr 43; HORN 1974, s. 67. Oprócz Gołogór uprawnienia do organizowania jarmarków straciły też Tyśmienica, Rohatyn, Trembowla i Jazłowiec. Na wpływy mieszczan lwowskich, zabiegających u króla o likwidację okolicznych jarmarków, stanowiących konkurencję dla miasta zwróciła uwagę CHAREWICZOWA 1925, s. 10.

¹¹⁸ Jako przypuszczalny czas budowy zamku CZOŁOWSKI 1892, s. 18 wskazał XV w. Powątpiewa w to KRASNY 2005, s. 37–38, ponieważ w ruinach budowli pozostały fragmenty renesansowych

nazwano ją *fortalitiu*¹¹⁹. W 1467 r., a więc krótko po śmierci kasztelana, woźny sądowy siedzibę Gołogórkich określił jako *castellum*, a rok później jako *castrum seu fortaliciu*¹²⁰.

Dochody Gołogórkiego pozwalały mu na utrzymanie niewielkiego dworu, w skład którego wchodził zarządca (oficjał) oraz inni przedstawiciele drobnej szlachty, towarzyszący mu i reprezentujący go w sądach, określane jako *familiares* i *servitores*¹²¹.

Mikołaj podjął się także fundacji kościoła parafialnego w Gołogórkach pod wezwaniem Narodzenia NMP, który „bonis et eleemosynis [...] denovo donavit et dotavit”, zobowiązując każdego kolejnego plebana do utrzymywania dwóch wikariuszy. Nadane uposażenie zatwierdził arcybiskup Grzegorz z Sanoka dokumentem wystawionym 21 sierpnia 1452 w Gołogórkach¹²². To jedyna znana fundacja pobożna Mikołaja z Gołogórk. Bliższe związki łączyły go wprawdzie z dominikanami lwowskimi, miały one jednak bardziej „usługowy” charakter. Mikołaj wystąpił jako tutor — opiekun klasztoru w zapisce sądowej z 15 marca 1443. Reprezentował wówczas w sądzie przeora, w sprawie z Michałem synem Zygmunta z Chocenia o pewien przywilej na sumę 100 grzywien¹²³. Niewykluczone jednak, że przekazał im także jakiś legat.

detali, odpowiadających szesnastemu lub nawet siedemnastemu stuleciu, wskazuje przy tym, że brak rozpoznania archeologicznego uniemożliwia określenie faz budowy zamku.

¹¹⁹ AALw., AV 39, k. 54v.

¹²⁰ 23 marca 1467 i 5 lipca 1468 woźni sądowi zeznali, że złożyli pozwy przeciw Elżbiecie odpowiednio „in castello Gologori” i „in castro seu fortalicio”: AGZ, XV, nr 580, 676.

¹²¹ W gronie asesorów sądu grodzkiego 26 stycznia 1446 znalazł się wraz ze swym pryncypałem niejaki Jan, *familiaris* Gołogórkiego (AGZ, XIV, nr DLXXX), może tożsamy z występującym w 1456 r. Iwankiem określonym jako *servitor* Mikołaja (AGZ, XIX, nr 2779), a zarazem ze znanym z 1452 i 1457 r. zarządcą dóbr gołogórkich, szlachcicem Janem (Iwankiem): AALw., AV 39, k. 55v (*procurator*); AGZ, XV, nr 152, 155, 160, 171, 179, 198 (*officialis*, vide wyżej). W kwietniu 1446 r. niejaki „Dyak familiaris” Gołogórkiego miał jego pełnomocnictwo do sprawy z landwójtem Klosem (Kloszem) z Czeszek o odbicie zakładu (AGZ, XIV, nr 1676). Prawdopodobnie był on identyczny z występującym w 1453 i 1455 r. pełnomocnikiem podstolego w sądzie grodzkim Maciejem Drangiem, określonym jako *servitor* (AGZ, XIV nr 2828, 2829, 2851, 2852, 2854 — Mathias Drang; nr 3360 — Maczek Dragh). Później tenże Drang pojawił się na dworze Andrzeja Odrowąża (WILAMOWSKI 2000, s. 308, 317 — tu: Maciej Diring). W 1453 r. wzmiankowany jest też Olechno, *servitor* Gołogórkiego: AGZ, XIV, nr 2789 (kwiecień 1453 r.).

¹²² AALw., AV 39, k. 48, 51, 54–55v, 48, 51. O wybudowaniu kościoła przez Mikołaja vide też AV 29.1, k. 2, 4–5. W dokumencie z 1452 r. wspomniany został rektor kościoła, Jerzy z Sanoka, który po raz kolejny wystąpił w źródłach 28 marca 1455: AGZ, XIV, nr 3310. Cf. PIRAWSKI 1893, s. 144 (tu informacja o fundacji prepozytury przez Mikołaja). Wzmianka o fundacji parafii w: ANKraków, TSchn., sygn. 547, k. 91; SGKP, II s. 675; JANEK 1985, s. 26. Na dokument Grzegorza z Sanoka jako akt erekcji parafii wskazuje KRASNY 2005, s. 39, 40.

¹²³ W tej sprawie za Michała z Chocenia poręczali Włodko z Biłki i Mikołaj z Orfina, zobowiązując się zwrócić dokument na najbliższą Wielkanoc, pod rygorem dania dominikanom intromisji w wieś Hodów na 100 grzywien. W razie jej odmowy, poręczyciele winni będą dać Gołogórkowskiemu 100 grzy-

Świadomy nadchodzącej śmierci Mikołaj zadbał przede wszystkim o sprawy doczesne. Ponieważ z małżeństwa z Barbarą nie doczekał się syna, jego jedynymi spadkobierczyniami zostały córki Katarzyna i Elżbieta¹²⁴. O los starszej mógł być spokojny¹²⁵. Wydał ją bowiem za przedstawiciela znanej w Koronie rodziny spokrewnionej ze zmarłym kilka lat wcześniej kardynałem Zbigniewem Oleśnickim — Andrzeja z Sienna i Rymanowa herbu Dębno. Jego brat Jan posiadał dobra oleskie położone w sąsiedztwie Gołogór¹²⁶. Mikołaj, zabezpieczywszy odpowiednio finansowo Katarzynę, musiał następnie zatroszczyć się o młodszą Elżbietę. W styczniu 1463 r. przed sądem ziemskim we Lwowie darował jej zapis na Oleńcyczach wraz z sumą, za którą je wykupił, oraz wieś Czarnuszowice wraz z dworem (*curia*), wyłączony je z późniejszej masy spadkowej¹²⁷. Zaopatrzył ją też w znaczną ilość gotówki, czyli 260 grzywien zdeponowane na ratuszu lwowskim¹²⁸, a może także we

wien w kolejnym wyznaczonym terminie, ten zaś będzie mógł „ipsos exprobare et literas infamatorias affigere atque infamare, increpare ipsos ad hec nichil dicentibus”: CPAHULw, F. 9, op. 1, spr. 1, s. 221 = AGZ, XIV, nr 673 (tu błędnie „literas infortorias”). TRAJDOS 1999, s. 252 uważa, że chodziło o rewindykację zapisanego dominikanom legatu. O różnym znaczeniu pojęcia *tutor* w kontekście opieki nad klasztorami w Polsce pisze ZYGLEWSKI 2005, s. 125–135, zwł. s. 130, wskazując m.in. na ich „czynny udział w jakichś działaniach, są zazwyczaj stroną i reprezentują klasztor”. Tego konkretnego przypadku autor nie omawia.

¹²⁴ Jedyne znane wystąpienia Barbary pochodzą z lat czterdziestych XV w. (vide wyżej). Później już się w źródłach nie pojawiła. Zapewne odumarała męża wcześniej. Z późniejszego pozwu wniesionego w 1476 r. przez Jana, Mikołaja i Stanisława, braci niedzielnych, synów zmarłego Stanisława z Chodcza wojewody ruskiego przeciw Katarzynie Gołogórskiej wynika, że Mikołaj Gołogórski zapisał niejakej Annie tysiąc grzywien wiana („wyana”), lecz zapisu tego nie zrealizował. Czy Mikołaj zawarł drugie małżeństwo z nieznaną krewną Stanisława z Chodcza wojewody ruskiego? Zapiska jest znacznie uszkodzona i nie daje pewności co do takiej interpretacji. O tysiąc grzywien dopominają się bowiem synowie wojewody ruskiego nie w imieniu Anny, lecz jako bliżsi („propin[quiores]”) po śmierci ojca (AGZ, XV, nr 3992, 4009). Nie rozwiązuje problemu zapiska chronologicznie wcześniejsza, bo z 1470 r., również uszkodzona, w której wspomniano o zapisie oprawy na trzeciej części dóbr gołogórskich: AGZ, XV, nr 3503.

¹²⁵ O starszeństwie Katarzyny wprost informuje zapiska z 5 czerwca 1467: AGZ, XV, nr 507.

¹²⁶ KIRYK 1996a, s. 172.

¹²⁷ AGZ, II, nr 95–96. Są to dwa dokumenty Piotra z Branic sędziego i Jana z Wysokiego podsędka lwowskich o niemal identycznej treści: pierwszy wystawiony 3 stycznia w trakcie sejmiku lwowskiego z „urzędniczą” listą świadków (w testacji wystąpili Jerzy Strumiłło podkomorzy, Jan Świnka chorąży, Mikołaj Romanowski podczaszy lwowscy, Jan Kola z Dalejowa podkomorzy halicki oraz — jedyni nieurzędnicy — Jan i Piotr z Kulikowa), drugi 7 stycznia we Lwowie (którego świadkami byli Jan Świnka, Mikłasz alias Herburt z Bruchnała, Gunter z Sieniawy, Franciszek z Dziewiętnik, Rafał ze Streptowa); STADNICKI 1863, s. 28; SZYSZKA 2016, s. 256.

¹²⁸ 30 listopada 1465 Elżbieta z Gołogór odebrała od Konrada (Kunczy) Steynkallera z Wrocławia, wojskiego halickiego i zarazem mieszczanina lwowskiego 260 grzywien z pieniędzy swego ojca, złożonych pierwotnie w ratuszu lwowskim, a następnie zabranych stamtąd i przekazanych przez Andrzeja Odrowąża ze Sprowy, wojewodę i starostę lwowskiego, temuż Konradowi na przechowanie: AGZ, XV, nr 269.

wspomniany na wstępie skarb złożony u dominikanów. W swej ostatniej woli wykonawcą testamentu i opiekunem Elżbiety ustanowił prawdopodobnie arcybiskupa Grzegorza z Sanoka¹²⁹, osobę z racji zajmowanej pozycji i urzędu jak najbardziej godną szacunku, a do tego sąsiada, gdyż Dunajów, ulubiona siedziba arcybiskupa, graniczył z dobrami w Wicyniu. O jakichkolwiek działaniach Grzegorza z Sanoka jako ewentualnego tutora córki Gołogórskiego — poza wzmianką w wyroku oficjała gnieźnieńskiego — nie wiadomo. W sądach, do których Elżbietę pozywano imieniem, reprezentowali ją pełnomocnicy — Zygmunt z Kaliszan i Paweł Burzyński¹³⁰.

III

1. Osobnego omówienia wymagają — niedostatecznie oświetlone źródłowo, a stąd nieco dziś zagadkowe — perypetie małżeńskie Elżbiety. Jeszcze latem 1464 r. określano ją w źródłach jako pannę¹³¹. Wkrótce potem poślubiła Mikołaja Odrowąza ze Sprowy i Domałościsk. Pierwsza wiadomość o tym związku pochodzi z 18 października 1464 r. z akt Penitencjarii Apostolskiej, w której małżonkowie uzyskali dyspensę od przeszkody pokrewieństwa duchowego. Pobierając się mieli bowiem nie wiedzieć, że ojciec Elżbiety trzymał jej przysłego męża do chrztu¹³². Jako żona

¹²⁹ AAGn., ACons., C 2, k. 126.

¹³⁰ Pierwsze pozwy przeciw Elżbiecie skierowane przez kmieci z królewskich Zuchorzyc oraz Jana Ciemierzyńskiego pochodziłyby z maja 1463 r. Wtedy też (27 maja) termin z Piotrem Gołąbkim miałaby Katarzyna Gołogórska (AGZ, XV, nr 3181, 3187, 3209–3210). Pozwy te, zwłaszcza przeciw niezamężnej pannie pozostającej pod opieką ojca zaskakują. SZYSZKA 2016, s. 227 uznał je nawet za przesłankę do ustalenia *terminus ante quem* śmierci jej ojca. Być może więc zapiski te pochodzą już z następnego roku (w nagłówku sądu z 27 maja wpisano jedynie datę dzienną i miesięczną bez roku). Kolejne wystąpienia Gołogórskich pochodzą z roku 1464. W czerwcu 1464 r. obie siostry określone jako niedzielne („sorores indivisas”) pozwał Jan Hermanowski i Żyd Bogdan, niegdyś ze Lwowa, a w tym czasie już w służbie Hermanowskiego. W lipcu 1464 r. prokuratorzy siostr zgodzili się na przyjęcie terminu do ugody z Hermanowskim na św. Marcina w klasztorze franciszkanów we Lwowie, zgadzając się stawić tam arbitrów. Tego samego dnia na tych samych warunkach przyjęto termin z Żydem Bogdanem, którego reprezentował Hermanowski. Trzy lata później sąd ziemski skazał Elżbietę i zasądził na rzecz Bogdana 12,5 grzywny przezysków, dając równocześnie woźnego do zajęcia (ciąży) w dobrach Elżbiety (AGZ, XV, nr 3242, 3272). W lipcu 1464 r. Elżbieta pisała się z Żukowa, może więc już wówczas siostry dokonały jakiegoś działu. Na jej dobra najechał wówczas sąsiad i powinowaty Katarzyny Jan Oleski (młodszy). Kmieci z Żukowa skarżyli się wówczas, że z powodu wywiezienia (przemocą) wozów z sianem przez Oleskiego do Złoczowa padły im zwierzęta. Poszkodowanych reprezentował w sądzie Burzyński. Pełnomocnikiem Oleskiego był z kolei Zygmunt z Kaliszan (AGZ, XV, nr 3267–3269; 3288–3289; BUKOWSKI 1996, s. 180; SZYSZKA 2016, s. 163–164). Z Gołogórką należy zapewne utożsamić Elżbietę „de Borynycze” (Boniszyna?), której pełnomocnikiem w sierpniu 1464 r. w sprawie z Krzysztofem z Lubienia był Zygmunt z Kaliszan: AGZ, XV, nr 3293.

¹³¹ AGZ, XV, nr 3242 (15 VI: *virgo*), 3268 (14 lipca: *domicella*), 3288 (11 sierpnia: *dominicella*).

¹³² BP, VII, nr 13, vide też wyżej.

Mikołaja Odrowąza Gołogórska wystąpiła następnie 26 marca 1465¹³³ i 7 kwietnia 1466¹³⁴. Z niewiadomych przyczyn małżeństwo nie przetrwało. Już w maju 1466 r. Elżbieta wadziła się o bliżej nieokreślone sumy ze swoim teściem Pawłem. Proces trwał jeszcze w końcu tego roku i zapewne wiązał się ze sporem sądowym między Elżbietą a Mikołajem. 11 grudnia 1466 starosta lwowski Rafał z Jarosławia z polecenia króla ustanowił nawet wadium w kwocie 2 tys. fl w sprawie między nimi. Za Mikołaja jako nieposesjonata ręczył wówczas ojciec, zobowiązując się stawić go przed sąd króla¹³⁵. Prawdopodobnie w konflikcie z mężem i teściem wsparcia udzielił Elżbiecie szwagier Andrzej z Sienna¹³⁶.

Sprawa małżeńska Mikołaja i Elżbiety trafiła również do sądu kościelnego. Wprawdzie akta postępowania w konsystorzach lwowskich nie zachowały się, ale w styczniu 1467 r. oficjał gnieźnieński rozpoznawał już apelację wniesioną przez Mikołaja od wyroku pierwszej instancji¹³⁷. Jedną z zapisek dotyczących tej sprawy przynosi zaskakującą informację. Nieoczekiwanie — jedyny raz — Gołogórską przedstawiono jako byłą żonę Andrzeja Odrowąza, wojewody lwowskiego (zmarłego na początku 1465 r. stryjecznego brata Mikołaja)¹³⁸. Choć nic nie wskazuje na pomyłkę notariusza, trudno dziś zinterpretować tę wiadomość. Jedyna wcześniejsza wzmianka o niezidentyfikowanej z imienia małżonce Andrzeja Odrowąza pochodzi z papieskiego przywileju z 1459 r. (przyznającego wojewodzie i jego żonie prawo

¹³³ AGZ, XV, nr 3407 (mandat królewski wzywający Elżbietę do stawienia się w sądzie z powództwa Żyda Bogdana wpisano podczas posiedzenia z 27 lutego 1467). W sprawie sporu Bogdana z Elżbietą o 13,5 grzywny tytułem przezysków vide też: AGZ, XV, nr 3408–3410). O małżeństwie Elżbiety z Mikołajem Odrowązem wspominają: BONIECKI, VI, s. 212; GÓRSKI 1926, s. 65; KIRYK 1978b, s. 551; SZYSZKA 2016, s. 227.

¹³⁴ AGZ, XV, nr 300 (w przyrzeczeniu starosty lwowskiego Rafała z Jarosławia w procesie z Janem Hermanowskim o Kozłów).

¹³⁵ AGZ, XV, nr 320, 322, 323, 324, 332, 409, 411, 3393; SZYSZKA 2016, s. 227 (tu omyłkowo data 12 listopada i kwota 2 tys. grzywien).

¹³⁶ Gołogórską reprezentował w sądzie Zygmunt z Kaliszan, związany z Katarzyną i Sienieńskimi. Zapewne też ze sporem Elżbiety z teściem łączyć należy bliżej nieznaną interwencję klientów Andrzeja z Sienna. W maju 1466 r. woźny sądowy Jakub Pieczony zeznał bowiem, że Paweł ze Sprowy przetrzymywał ich siłą i nie chciał wydać za poręczeniem: AGZ, XV, nr 321.

¹³⁷ Sprawę Mikołaja z Elżbietą procedowano od 14 stycznia 1467 na kilku audiencjach (posiedzeniach) sądu: AAGn, ACons., A 48, k. 4v, 10, 29v, 35, 40v, 41v, 43, 48, 64v, 110v, 123, 134. W żadnym z wpisów nie podano dokładnej treści pozwu, poza informacją, że dotyczy on sprawy małżeńskiej.

¹³⁸ AAGn, ACons. A 48, k. 10 („contra generosam dominam Elizabeth de Goligori olim consortem magnifici domini Andree Odrovansch palatini Leopoliensis”). Czas zgonu Andrzeja — w oparciu o nekrolog opactwa mogińskiego — KIRYK 1978a, s. 544 ustalił na 1 maja 1465. WILAMOWSKI 2000, s. 283 wskazał jednak na dwie wcześniejsze zapiski informujące o śmierci wojewody: z 17 stycznia 1465 (pозew sądowy pod imieniem króla: AGZ, VI, nr 65) i z 21 lutego 1465 (uchwała rady miasta Lwowa: PROCHASKA 1892, s. 771–772). MAURER 1883, s. 114 dopuszcza możliwość, że Andrzej Odrowąż zasnął na wieść o konfederacji i zmarł z końcem 1464 lub na początku 1465 r.

posiadania przenośnego ołtarza i spowiednika)¹³⁹. W życiorysie Elżbiety nie widać miejsca dla tego mariażu¹⁴⁰. Chyba żeby przyjąć, że chodziło o związek zawarty *per verba de presenti*, fizycznie prawdopodobnie nigdy niedopełniony i dopiero po kilku latach przypomniany w procesie małżeńskim przed sądem konsystorskim¹⁴¹. Treść wydanego w grudniu 1467 r. przez oficjała gnieźnińskiego wyroku jest nieznana¹⁴². Nie wiadomo po czyjej zapadł myśli, do unieważnienia małżeństwa najwyraźniej jednak doszło. Mikołaj pozostał bezżenny¹⁴³, Elżbieta natomiast zawarła kolejne małżeństwo *in facie Ecclesie*. Niespełna trzy lata później wspomniana została bowiem w zapisce sądowej jako żona („kościelnie połączona”) Mikołaja Grota z Ostrowa herbu Rawa, tenutariusza Wąwolnicy i Gołogór, do których tenże sprowadził się po ślubie. 31 marca 1470 pozwał on Michała z Jazłowca, tenutariusza z Czerwonogrodu, o najazd z setką szlachty na jego dom w Gołogórach, porwanie małżonki Elżbiety i wywiezienie jej przemocą do Czerwonogrodu, ponadto zaś o grabież tysiąca grzywien pochodzących z jego dóbr ojczystych, a przeznaczonych na wykup dóbr należących do Gołogór, mianowicie wsi Wicyń, Lackie i Trędowacz, zabranie przemocą pism i dokumentów oraz rzeczy, w tym sreber, szub i innych tkanin szacowanych na 700 grzywien, tocenicy perłowej nieznanej wartości, a wreszcie zawartości spichlerza i koni na łączną sumę 600 grzywien¹⁴⁴.

¹³⁹ BP, VI, nr 1469 (nadto Odrowąż i jego *familiares* otrzymali wówczas dyspensę od postu, której warunki zostały szczegółowo określone). Brak imienia małżonki oraz charakter przywileju pozwalają sądzić, że w tym czasie Andrzej nie był jeszcze żonaty. Nie ma więc dostatecznego powodu, by w bezimiennnej kobiecie widzieć Elżbietę Gołogórką.

¹⁴⁰ Podana w BP, VII, nr 13 data 18 października 1464 nie budzi wątpliwości. Aby ją podważyć, należałoby udowodnić przemieszanie składek w księgach Penitencjarii (wymagałoby to osobnych badań). Ewentualne przesunięcie czasu złożenia supliki na rok 1465 nie rozwiązałoby zresztą zagadki małżeństw Elżbiety. Mikołaj musiałby ją wówczas poślubić około dwa miesiące po śmierci Andrzeja! Taki scenariusz jest nieprawdopodobny.

¹⁴¹ Propozycja rozwiązania (pozornych?) źródłowych sprzeczności ma status jedynie hipotezy. Pozostaje chociażby wątpliwość, czy w takim przypadku Gołogórska zostałaby określona w sądzie konsystorskim mianem „żony” (związek taki nie mógł być też powodem do unieważnienia aktualnego małżeństwa, choć zapewne w tym celu go przywołano; do rozdzielenia małżonków musiały zaistnieć inne, zgodne z prawem kanonicznym przeszkody). Z wielu powodów mało prawdopodobne wydaje się z kolei, by związek z Andrzejem dopełniono *in facie Ecclesie* czy też go skonsumowano. Natomiast krótkotrwałość małżeństwa z Mikołajem, niewydzielenie dóbr synowi przez ojca w chwili ożenku, deklarowana niewiedza młodych o pokrewieństwie duchowym pozwalają przypuszczać, że do małżeństwa doszło bez akceptacji rodziny Mikołaja i/lub opiekuna Elżbiety. Na temat postępowania w sądach kościelnych w sprawach małżeńskich vide m.in.: ZAROSA 2018, s. 106–124; BINIAŚ-SZKOPEK 2019 (tu też dalsza literatura).

¹⁴² AAGn, ACons. A 48, k. 134.

¹⁴³ DWORZACZEK 1959, tab. 109.

¹⁴⁴ Sam pozew nie dochował się. Opisane wydarzenia znane są z przysięgi oczyszczającej Michała z Jazłowca i jego świadków, którzy zaprzeczyli zarzutom: AGZ, XV, nr 3508–3509, 3515, 3517–3519; BONIECKI, VI, s. 212; SZYSZKA 2016, s. 227–228.

Nie wiadomo, w jaki sposób zakończył się proces i czy miał on wpływ na dalsze losy małżeństwa Elżbiety. Także ten związek nie trwał bowiem długo. Nigdy później Elżbieta nie wystąpiła już u boku męża. W czerwcu 1473 r. rozliczała się z jego krewnym, Marcinem z Ostrowa, podkomorzym bełskim, któremu dłużna była 200 grzywien zabezpieczonych na wsiach dziedzicznych Lackiem, Boniszynie i Jasionowcach¹⁴⁵. Nie wiadomo też, co skłoniło Michała z Jazłowca do tak spektakularnego najazdu na gołogórskie *fortalitium* i do porwania Elżbiety. Czy napaść miała bezpośredni związek z procesem, który w czerwcu 1468 wytoczyła mu Katarzyna Gołogórska o 100 grzywien z powodu poręczenia złożonego za jej siostrę i kolejne 100 grzywien wadium za niespłacenie tej kwoty w terminie?¹⁴⁶ Poręki tej Jazłowiecki udzielił wcześniej, 24 stycznia 1466, w związku z rozliczeniami między Gołogórkami wynikłymi z dokonanego działu dóbr¹⁴⁷. Brak spisanego aktu utrudnia określenie części przypadłej każdej z sióstr. Wiadomo, że obie nadal dysponowały rezydencją w Gołogórach i obie sprowadziły tam swoich mężów¹⁴⁸.

2. Dziedzicząc majątek po ojcu, Elżbieta przejęła nieuregulowane za jego życia zobowiązania. To z nich wynikł długi i kosztowny spór sądowy z Janem Hermanowskim, wojskim trembowelskim, o tenutę kozłowską. Pierwszy pozew przeciw Elżbiecie — być może w związku ze zgłoszeniem się pretendenta do wykupu

¹⁴⁵ AGZ, XV, nr 1221.

¹⁴⁶ Katarzyna wygrała sprawę i w 1470 r. uzyskała woźnego do intromisji w dobra Jazłowieckiego. Ten jednak nie dopuszczał do kolejnych intromisji w Martynów i w 1473 r. sprawa egzekucji została odesłana do starosty: AGZ, XV, nr 678 (pozew z 20 czerwca 1468), 687, 690, 741–742, 936, 940, 1144, 1204, 1269; AGZ, XIX, nr 1606, 2887; AGZ, XVII, nr 3600.

¹⁴⁷ „et hoc post divisionem sororum [...] ad partem sortis divise additas”: AGZ, XV, nr 274. Po raz ostatni siostry wspomniano jako pozostające w niedziale 25 marca 1465, a zatem prawie pół roku po zawarciu przez Elżbietę małżeństwa z Mikołajem: AGZ, XV, nr 3407. Brak aktu działu dóbr utrudnia, a wręcz uniemożliwia jego odtworzenie. Pokazać można natomiast pewną aktywność obu Gołogórkich w posiadanych wsiach (ich częściach). I tak np. już 14 grudnia 1465 w królewskim mandacie skierowanym do Jana Świnki z Pomorzan wspomniane zostały jako dobra Katarzyny Bóbrczany (trzymane przez Mikołaja Gołogórskiego w zastawie). Katarzyna przypozwała wówczas Jana do spłaty 20 grzywien zasądzonych jej przezysków za zbiegłego kmiecia, 14 kop przezysków z powodu zajęcia wołów w jej wsi Bóbrczany oraz 13 grzywien z tego samego tytułu za przejęte czynsze od kmieci z tej wsi (AGZ, XV, nr 3353–3355). W 1467 r. kmiecie Katarzyny z Hrusiatycz pozywali Mikołaja Odrowąża (AGZ, XV, nr 3413–3425; vide też pozew Katarzyny przeciw Odrowążowi, nr 3552). Vide też niżej.

¹⁴⁸ O wprowadzeniu się Mikołaja Grota do Gołogór świadczy wspomniana zapiska z 1470 r. Na to, że Gołogóry były też siedzibą siostry i szwagra Elżbiety, wskazuje pozew wydany przeciw nim na żądanie Piotra Cebrowskiego. Oskarżył on Andrzeja z Sienna, że ten, wyjeżdżając z domu Katarzyny z Gołogór razem z pięcioma szlachcicami i tyluż osobami niższego stanu, za wiedzą swej żony na drodze królewskiej prowadzącej z Gołogór przez Żuków do Remizowców porwał służę tegoż Cebrowskiego, zabrał mu pieniądze pochodzące z czynszów i inne rzeczy oraz uwięził go w tymże domu w Gołogórach i nie chciał oddać (AGZ, XV, nr 929–930). Zapewne też z domu w Gołogórach uprowadził Katarzynę Jan, syn Juchny Nagwazdana, w 1471 r., którego gonił jej mąż pospołu z „familiją”: AGZ, XV, nr 786, 829–830, 840, 961, 980. Więcej o tej sprawie vide: LISIEWICZ 1892, s. 392–393; RYMASZEWSKI 1981, s. 27–28.

tenuty — Hermanowski złożył w sądzie grodzkim we Lwowie jeszcze w październiku 1465 r. Skarżył ją wówczas o: 1) niewydanie mu ani przez Mikołaja Gołogórskiego, ani później przez nią samą królewskiego dokumentu zastawnego na 100 grzywien (tego samego, na podstawie którego Kozłów trzymał wojewoda podolski Jan Hryćko z Pomorzan); 2) szkodę (wycenioną na pierwszym posiedzeniu przez sąd na 100 grzywien); 3) 300 grzywien wadium, które ustanowiono i wpisano do akt halickich w momencie zawierania umowy¹⁴⁹. Ponieważ Elżbieta nie uiszczała żądanych sum ani nie stawiała się na termin przyrzeczony w kwietniu 1466 r., Hermanowski uzyskał zgodę sądu na intromisję w jej dobra Wicyń w 100 grzywien kwoty głównej i 300 grzywien wadium¹⁵⁰. Elżbieta nie dopuściła jednak ani do pierwszego, ani do drugiego wwiązania¹⁵¹. Nie powiodła się także trzecia próba, kiedy to ludzie Gołogórskiej siłą odbili intromisję. Z powodu tak rażącego nieposłuszeństwa prawu królewskiemu egzekucję 400 grzywien przez zajęcie dóbr w Wicyniu powierzono staroście¹⁵². Zeznania o przeprowadzeniu intromisji wpisano do ksiąg 17 października 1466¹⁵³. Ze swej strony Gołogórska przez pełnomocnika złożyła kontrprozew, w którym zarzuciła błędy formalne przy intromisji i w związku z tym jej nieskuteczność¹⁵⁴. Próba prawnego podważenia zasadności wwiązania nie powiodła się, a Hermanowski utrzymał się w Wicyniu¹⁵⁵. Nie obyło się jednak bez gwałtownych protestów ze strony Elżbiety, którą wsparła siostra z mężem. Jeszcze w marcu 1467 r. Hermanowski skarżył Elżbietę o skierowane pod jego adresem przez jej urzędników i krewnych („per officiales et consanguineos”) groźby¹⁵⁶. Oskarżenie to wzmocniło zeznanie woźnego sądowego, który zastał w Wicyniu siedmiu klientów (*familiares*) Elżbiety i jej siostry uzbrojonych w łuki i balisty(?)¹⁵⁷. Gołogórska zaprzeczyła

¹⁴⁹ AGZ, XV, nr 249–251. W terminie pierwszym zasądzono karę sądową po trzy grzywny na rzecz Hermanowskiego i sądu.

¹⁵⁰ Na rozprawie w terminie przyrzeczym pojawił się wprawdzie ze strony Elżbiety Mikołaj Brzezuch z Pyzdr, mieszczanin lwowski, domagając się odesłania sprawy do starosty lwowskiego, ale ze względów proceduralnych zakwestionowano jego pełnomocnictwo. Hermanowski wniósł o uznanie Elżbiety winną niestawienia i od razu złożył memoriale (AGZ, XV, nr 299–301).

¹⁵¹ Według zeznania woźnego do pierwszej intromisji nie dopuścił na polecenie Gołogórskiej Wasyl, tywun z Wicynia. Za odbicie pierwszej i drugiej intromisji sąd wyznaczył karę trzech grzywien (łącznie sześciu) i przyznał Hermanowskiemu woźnego do trzeciej intromisji (AGZ, XV, nr 312, 330).

¹⁵² AGZ, XV, nr 360, 363, 375.

¹⁵³ AGZ, XV, nr 379.

¹⁵⁴ AGZ, XV, nr 385. Sprawa się przeciągała z uwagi na nieobecność starosty, stronom wyznaczano jedynie kolejne terminy: AGZ, XV, nr 390, 410, 419, 426, 438.

¹⁵⁵ AGZ, XV, nr 497 i poniższe zapiski.

¹⁵⁶ AGZ, XV, nr 450 (9 marca 1467). Jeszcze 3 marca Hermanowski miał sprawę w sądzie grodzkim ze Stanisławem, klientem Andrzeja Sienińskiego. Powodu nie podano. Tydzień później wojski skarżył Katarzynę Gołogórską i jej męża, że mu w dobrach jego przezysków, tj. w Wicyniu, zagrozili śmiercią. Sąd nałożył wówczas wadium 500 grzywien: AGZ, XV, nr 446, 449.

¹⁵⁷ AGZ, XV, nr 455 (*ballista* może oznaczać zarówno balistę jak i kuszę. Zapiska w tym miejscu jest uszkodzona: „cum balli[stis].....nis in vehiculo”).

wprawdzie, by znaleźli się tam za jej wiedzą i z jej polecenia, ale na termin, na którym miała złożyć przysięgę, nie stawiała się. Ponościła też coraz wyższe koszty związane z nakładanymi na nią karami sądowymi¹⁵⁸.

Jeszcze w marcu 1467 r. Hermanowski przypozwał obie siostry do sporu z Wojciechem Borowskim, pisarzem królewskim, który mając monarszą zgodę na wykup tenuty kozłowskiej, zażądał od niego wylegitymowania się prawami do niej przed wojewodą ruskim¹⁵⁹. Mimo otrzymania wezwania do sądu na 23 marca 1467, by go według zapisu ojca broniły, siostry się nie stawily. Hermanowski, który Kozłów otrzymał z rąk Gołogórskiego, nie wykazał praw do tenuty, sąd komisaryczny zatem przyznał ją Borowskiemu, dając woźnego do intromisji. Dopiero 3 kwietnia obie panie przystąpiły do sporu i zobowiązały się złożyć sporny dokument na sejmie piotrkowskim¹⁶⁰. Tenutę kozłowską objął ostatecznie Borowski¹⁶¹, nie zakończyło to jednak sporów z Gołogórskimi, które po śmierci Jana Hermanowskiego kontynuowała jego córka Ewa. Dopiero 22 stycznia 1472, już jako żona Jana Korszboga („Czorczboga”), skwitowała osobno Elżbietę z wszystkich przezysków (*perlucra*), które miała na wsi Wicyń, oraz obie siostry z 300 grzywien zapisanych na tej wsi¹⁶².

Do o wiele bliższych, choć również uciążliwych, należały ciągnące się jeszcze od lat pięćdziesiątych spory sąsiedzkie w Sukmanowie. Obie panie Gołogórskie pozywane były w 1468 r. przez Fiedkę, wdowę po Wašku z Sukmanowa, właściciela bojarskiej części tej wsi¹⁶³.

¹⁵⁸ Jej pełnomocnik nieskutecznie starał się dowiedzieć, że w tym czasie miała ona większą sprawę w sądzie lubelskim. Hermanowski pozwał ją o uchylenie się od złożenia przysięgi, uiścił pamiętne, starając się zabezpieczyć w ten sposób korzystny dla siebie wyrok: AGZ, XV, nr 451, 456, 468, 472, 547 (występuje tu Andrzej Solecki oficjał Jana Hermanowskiego z Wicynia).

¹⁵⁹ Przebieg sporu przedstawiono według chronologii w zapisek. Niewykluczone, że Borowski zgłosił chęć wykupu Kozłowa już w 1465 r. i to skłoniło Hermanowskiego do wystąpienia przeciw Elżbiecie. Dokument królewski dla Borowskiego datowany na 31 października 1467 dotyczy monarszego zapisu 200 grzywien na Kozłowie i przynależnych wsiach (AGZ, II, nr 111; w datacji podano jedynie czas jego spisania, *datum*). Borowski kolejny zapis 100 grzywien na Kozłowie otrzymał 31 maja 1468 (AGZ, II, nr 112 — AGZ, X, nr 131), a następny w wysokości 200 grzywien — 2 stycznia 1471: AGZ, II, nr 116; SUŁKOWSKA-KURASIOWA 1967, s. 111, nr 15.

¹⁶⁰ AGZ, XV, nr 521–522, 543–547, 561–563, 565–566, 580–582, 585 oraz 586, 588, 591. Sprawę tę jako przykład ewikcji omawia LISIEWICZ 1892, s. 391.

¹⁶¹ Od 1475 r. Borowski pisał się z Kozłowa. W 1475 i 1476 r. toczył spór z Katarzyną w sprawie kmieci z Kozłowa: AGZ, XV, nr 3722, 3723, 3725, 3765.

¹⁶² AGZ, XV, nr 643, 672, 673, 983.

¹⁶³ Vide wyżej; AGZ, XV, nr 688–689, 697–698 (1468 r.). W tym czasie Elżbietę skarżył też kmieć Steczko, sługa Jurgi Malczyckiego prokuratora Fiedki (AGZ, XV, nr 699). Z kolei Katarzynę w 1470 r. pozywała Anna z Sukmanowa (AGZ, XV, nr 3626), a w 1471 r. Daszko z Sukmanowa. Ten ostatni skarżył ją o zaoranie 27 niw na polu, które miał w tenucie, co znaczyłoby, że część królewskiej sukmanowskiej znalazła się w jego ręku; szerzej SZYSZKA 2016, s. 266. Do drobniejszych sporów sądowych, w których obie siostry pozywano w latach sześćdziesiątych, należały sprawy kmieci z Wiśniowca: AGZ, XV, nr 551–557, 559–560, 642.

Jeszcze w trakcie sądowych batalii z Hermanowskim Elżbieta popadła w finansowe tarapaty, które zmusiły ją do spieniężenia majątków darowanych przez ojca. W kwietniu 1466 r., w zamian za zwrot sumy zastawnej 100 grzywien, odstąpiła Piotrowi z Szamotuł, kasztelanowi poznańskiemu i staroście wielkopolskiemu, trzymane w tenucie królewskie Oleńczyce¹⁶⁴. W tym samym czasie lub nieco później, między kwietniem 1466 a lipcem 1468 r., sprzedała Szamotulskiemu również dziedziczne Czarnuszowice¹⁶⁵. Wynikł stąd zresztą nowy proces o niewydanie przez Gołogórką królewskiego przywileju na tę wieś (zakończony przegraną pozwanej w 1470 r.)¹⁶⁶. Swego rodzaju zagadkę stanowi w związku z tym fakt, że dopiero w 1478 r. Elżbieta — być może wcześniej nieświadoma istnienia tego zobowiązania — zażądała od syna Piotra, Andrzeja Szamotulskiego, spłaty 180 grzywien długu, który jego zmarły ojciec miał zaciągnąć jeszcze u Mikołaja Gołogórskiego¹⁶⁷. Na dowód okazała dokument sądu lwowskiego z czerwca 1452 r.¹⁶⁸

Zdobyte środki nie wystarczyły, by wykupić zastawione dobra. Sytuacja finansowa Elżbiety w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych musiała być trudna, skoro nie płaciła ze swoich dóbr należnych podatków, podpadając tym samym pod egzekucję starościńską¹⁶⁹. Zalegała też z regulowaniem rachunków u miesz-

¹⁶⁴ AGZ, II, nr 107 (dokument sądu ziemskiego z 26 kwietnia 1466 poświadczający transakcję); GÓRCZAK 2007, s. 407 (z błędną datą: 1465, i błędną formą nazwiska: Głogogórski); SZYSZKA 2016, s. 256.

¹⁶⁵ Jeszcze 7 kwietnia 1466 wystawiono pozew przeciw Elżbiecie „z Gołogór i z Czarnuszowic”, 15 kwietnia t.r. woźny sądowy zeznał, że złożył przypozwy przeciw niej w jej dobrach w Czarnuszowicach (AGZ, XV, nr 298–300). O „wiczystej” sprzedaży wsi informuje pozew Szamotulskiego z 5 lipca 1468 (AGZ, XV, nr 676–677), vide przypis następny.

¹⁶⁶ W pozwie z lipca 1468 r. Piotr z Szamotuł domagał się wydania mu przywileju monarszego na Czarnuszowice o wartości 400 grzywien („literam perpetuam Regie Maiestatis capitale[m] [...] in valore quadringentorum marc.”), do czego Elżbieta miała się zobowiązać pod wadium 500 grzywien. Prokurator pozwanej twierdził, że przekazała ona dokument nieżyjącemu już pełnomocnikowi powoda (AGZ, XV, nr 676–677, 684, 724; LISIEWICZ 1892, s. 391; SHGP, IV, s. 791 — tu błędna informacja, że chodziło o dokumenty królewskie z zapisem 100 grzywien). GÓRCZAK 2007, s. 403 sądzi, że mowa tu o dokumencie zastawnym z zapisem 40 (!) grzywien na Czarnuszowicach. Przypuszcza więc, że była to niegdysiejsza królewszczyzna, choć — jak zauważa — Szamotulscy mieli już do niej prawo dziedziczne. Przypomnieć jednak należy, że wieś ta stanowiła wcześniej dziedziczną własność Hermanowskiego, od którego nabył ją Gołogórski. Pozew dotyczył więc albo jeszcze starszego dokumentu królewskiego (pominiętego podczas okazania pism zastawnych w 1469 r.), albo — co bardziej prawdopodobne — nieznanego dyplomu monarszego potwierdzającego nabycie/zbycie Czarnuszowic za wskazaną sumę 400 grzywien.

¹⁶⁷ Pozew złożono w 1478 r., a spór toczył się w roku 1479. Prokurator Szamotulskiego podnosił kwestię przedawnienia: AGZ, XV, nr 3965, 3975, 3990–3992; GÓRCZAK 2007, s. 407 (tu omyłkowo 108 grzywien).

¹⁶⁸ AGZ, XV, nr 3991.

¹⁶⁹ Z płaceniem podymnego zalegała także Katarzyna Gołogórska z mężem: AGZ, XV, nr 425, 437, 440–442, 451, 463–464, 469–470, 475 (1467 r.); 652 (1468 r.), 988 (1472 r.); 1153 (1473 r.); 1464 (1476 r.), a nadto 1626 (1483 r. — tu wskazane wsie Trędowacz, Lackie i Ścianka), 1628 (1483 r.).

czan lwowskich¹⁷⁰. W kwietniu 1467 r. Jerzy (Juraszek), syn Fryderyka ze Lwowa, skarżył ją o zapłatę za towar o wartości 120 grzywien, uzyskując nakaz intromisji w należącej do Gołogórskiej Boniszyn, w kmieci osiadłych, płacących 12 grzywien czynszu rocznego. Ostatecznie w wyniku porozumienia Elżbieta zastawiła mu za wspomniane 120 grzywien wieś Lackie¹⁷¹. Nie był to koniec ich sądowych zmagania. W 1469 r. wadzili się o wartego 40 fl wierzchowca, w 1472 r. natomiast o dokonane po śmierci brata Jerzego, Fryderyka, wwiązanie się przez Gołogórską siłą w wieś Trędowacz, zastawioną przez nią wcześniej temu ostatniemu za 200 grzywien. Pozwana przeczyła zarzutowi, utrzymując, że dzierży wieś z woli i za zgodą kanoników lwowskich. W roku następnym Juraszek skierował przeciw niej aż dziewięć pozwów. Przy wręczaniu wezwania Elżbieta w obecności woźnego posunęła się nawet do rękoczynów, uderzając sługę (*clientulum*) tegoż Jerzego¹⁷². W drugiej połowie lat siedemdziesiątych o różne niespłacone należności pozywał Gołogórską kilkakrotnie Andrzej Świstelnicki, a byli też inni¹⁷³.

Niekorzystnie na jej dochodach musiał się też odbić sądowy zakaz pobierania ceł w Złoczowie, wydany 8 kwietnia 1469 przez sąd ziemski z wniosku królewskiego prokuratora (instygatora) Mikołaja Grzymały¹⁷⁴. W tym samym roku Elżbieta sprzedała Juchnowi Nagwazdanowi ze Stankowa za 80 grzywien dochód z sadzawki w Złoczowie, która przypadła jej po podziale dóbr¹⁷⁵.

W styczniu 1472 r. w zamian za wykupione za 420 grz i przekazane jej przez Andrzeja Sienieńskiego wsie dziedziczne Wicyń i Lackie odstąpiła wieczyście jego synom połowę przypadłych jej w dziale zapisów, które miała na królewskich w Złoczowie, Glinnej i Hrusiatyczach wraz z polami i dworzyskami („cum [...] agris curiensibus”) w Zaszkwie i Lasowie¹⁷⁶. Wicyń — po dokonaniu w tym samym

¹⁷⁰ Jeszcze w 1465 r. do sądu ziemskiego pozywał Elżbietę niejaki Hanuszek, mieszczanin lwowski: AGZ, XV, nr 3316.

¹⁷¹ AGZ, XV, nr 473–474, 476, 483–484, 491, 507 (zapisując dług, Elżbieta zobowiązała się bronić Juraszka przed roszczeniami siostry i jej męża).

¹⁷² AGZ, XV, nr 710, 982, 1228, 1261, 1290, 1294–1295, 1300, 1319.

¹⁷³ W 1475 r. Świstelnicki wystąpił z dziesięcioma pozwami, w 1476 r. domagał się zwrotu 15 fl za szubę futrzaną, 12 fl za siwego wałacha, 29 grzywien za inochodźca i jeszcze pięciu grzywien z racji poręczenia. W 1478 r. uzyskał sądowy nakaz intromisji w wieś Elżbiety, Ściankę, którą ta odbiła. W 1479 r. strony prawdopodobnie zawarły ugodę (AGZ, XV, nr 3809–3812, 3933, 3995; XIX, nr 1590, 2877). Jeszcze w 1471 r. pozywał Gołogórską mieszczanin lwowski, Kloss Palczyk. Żądał, by 25 października 1471 stawiła swoich ludzi — „złodziejów”. Sprawa toczyła się do grudnia tego roku i też zapewne skończyła się ugodą (AGZ, XV, nr 928, 937, 952, 956). W latach 1475–1476 procesował się z nią także podczaszy lwowski Piotr Spikłowski (Rzemieniowski): AGZ, XV, nr 3720, 3749.

¹⁷⁴ AGZ, VI, nr 89. Skarga instygatora na siostry Gołogórskie wiązała się z przeprowadzaną wówczas lustracją, w trakcie której okazało się, że tenentariuszki w Złoczowie nie miały żadnego przywileju uprawniającego do poboru cła: SZYSZKA 2016, s. 228.

¹⁷⁵ AGZ, XV, nr 3447; SZYSZKA 2016, s. 228. Nie wiadomo natomiast, z jakiego tytułu rozliczyła się w 1470 r. z Piotrem Cebrowskim i Krzywickim (AGZ, XV, nr 3477, 3478).

¹⁷⁶ AGAD perg 7340; SZYSZKA 2016, s. 228.

miesiącu rozliczeniu ze wspomnianą Ewą Hermanowską — tylko na krótko wrócił do rąk Elżbiety. Już w listopadzie 1472 r. ponownie zastawiła tę wieś Piotrowi Kulikowskiemu za 700 grzywien, kwitując go jednocześnie z otrzymanych już 350 grzywien¹⁷⁷. Bardzo szybko udało się jej go spłacić, bo już w styczniu następnego roku doszło do wzajemnego rozliczenia¹⁷⁸.

Ze znacznie późniejszego dokumentu Guntera z Sieniawy, sędziego i Jana z Wysokiego, podsędka lwowskiego, wystawionego w 1486 r., pochodzi informacja, że w listopadzie 1473 r. Elżbieta przed sądem lwowskim miała zastawić Wicyń metropolicie lwowskiemu Grzegorzowi z Sanoka za sumę 600 grzywien, dając mu równocześnie intromisję w te dobra¹⁷⁹. W 1474 r. najazd tatarski sięgnął Gołogór i Dunajowa, prawdopodobnie więc ucierpiał wówczas i pobliski Wicyń, co mogło utrudnić Elżbiecie spłatę długu¹⁸⁰. Do gwałtownych sporów o te dobra doszło tuż po śmierci arcybiskupa w 1477 r.¹⁸¹ Gołogórska wystąpiła wtedy z opisanymi na wstępie roszczeniami, upominając się w konsystorzu lwowskim nie tylko o sam Wicyń, lecz także o dawny skarb jej ojca. Koincydencja śmierci hierarchy i złożenia pozwu z pewnością nie była przypadkowa, choć trudno znaleźć jednoznaczne wytłumaczenie. Może Elżbieta nie chciała występować przeciw arcybiskupowi czy to przez wzgląd na wolę zmarłego ojca, czy też w obawie, że świadectwo samego dostojnika znaczyłoby więcej niż jej własne. Może też jej szybka reakcja wynikała ze strachu o całość depozytu. Sprawę przed lwowskim oficjałem wprawdzie przegrała, ale już we wrześniu tego roku odwołała się do sądu metropolity gnieźnieńskiego, którym podówczas był Jakub z Sienna, brat jej szwagra Andrzeja¹⁸². Proces w konsystorzu gnieźnieńskim trwał od września 1477 do grudnia 1478 r.¹⁸³ Zapewne w związku

¹⁷⁷ AGZ, XV, nr 1125.

¹⁷⁸ AGZ, XV, nr 1186 (pisarz postanowił przetłumaczyć nazwę miejscowości, z której pisała się Elżbieta, stąd w nagłówku zapiski określona została jako „Elizabeth de Monte Raso”), 1187.

¹⁷⁹ AGZ, II, nr 129.

¹⁸⁰ Długosz, *Annales* XII/2, s. 335; ZAMORSKI 1867, s. 24; BIERNAT 2007, s. 415.

¹⁸¹ Na temat działalności Grzegorza z Sanoka vide m.in.: NOWICKI 1958; ZARĘBSKI 1960–1961; WYROZUMSKI 1980; *600-lecie* 2008.

¹⁸² Akta lwowskiego konsystorza z tego okresu nie zachowały się. Zakres pozwu poznać można jedynie w oparciu o akta czynności i wyrok zapisane w księgach oficjała gnieźnieńskiego, vide niżej. Na temat arcybiskupa Jakuba z Sienna i jego powiązań rodzinnych, także z następcą na stolicy gnieźnieńskiej — Zbigniewem z Oleśnicy, vide PROKOP 2000, Aneks VII, tab. II.

¹⁸³ Po złożeniu apelacji w konsystorzu gnieźnieńskim prokurator administratora archidiecezji lwowskiej i tamtejszej kapituły wniósł o odesłanie sprawy do sądu świeckiego, argumentując, że pozew dotyczy dóbr dziedzicznych, które „pertinent ad dominum loci ordinarium et ecclesiam Leopoliensem”, względnie o zawieszenie sprawy do czasu powołania nowego arcybiskupa. Prokurator Gołogórskiej twierdził jednak, że rzecz dotyczy sporu świeckiego z duchownymi, a zatem przynależy do forum kościelnego, a nadto wiąże się z opieką („actio tutele et cure requirit bonam fidem”), która jako taka powinna być zachowana nawet wobec nieprzyjaciela Chrystusa. Dowodząc praw Gołogórskiej do Wicynia, prokurator podnosił, że Grzegorz z Sanoka „villam Woŷaczŷn ab ipsa Elizabeth Hologorska ipsam in tutoria et cura habendo per diversas alloquociones alienasse et capitulo sive ecclesie Leopoliensi ascri-

z ponoszonymi w jego trakcie wydatkami Elżbieta wzięła w 1478 r. od Zygmunta z Podsosnowa 40 grzywien pożyczki pod zastaw Ścianki¹⁸⁴. Prawdopodobnie nie czekając na orzeczenie sądu, dokonała też wraz z Andrzejem Sienieńskim intromisji w Wicyń¹⁸⁵.

Wydany 14 grudnia 1478 wyrok oficjała gnieźnieńskiego Piotra z Pniew okazał się korzystny dla Gologórskiej. Sędzia, uznawszy, że wwiązanie się w tysiąc grzywien było bezprawne, polecił administratorowi i kanonikom lwowskim zwrócić wspomnianą kwotę oraz wydać resztę skarbu. Równocześnie nakazał im „wieczyste milczenie” w sprawie roszczeń do wsi Wicyń, stanowiącej patrymonium Elżbiety, skazując ich także na zwrot kosztów sądowych poniesionych przez nią w pierwszej i drugiej instancji¹⁸⁶. Tego wyroku nie uznał ani administrator, ani kapituła, ani nowy metropolita Jan Wątróbka ze Strzelec, który w maju 1481 r. objął archidiecezję. Ten

bere et appropriare procurasse et occupasse fructus inde percipiendo” (AAGn., ACons. C 2, k. 126). Oficjał przyjął sprawę, a administrator z kapitułą złożył kontrpozew. W marcu 1478 r. oficjał wyznaczył Kacpra plebana z Oleska jako sędziego do przesłuchania świadków Elżbiety. Ci jednak się nie stawili z powodu przeszkód czynionych przez kapitułę, która odstąpiła wówczas od apelacji. We wrześniu substytut prokuratora Elżbiety przedłożył dokument notariusza publicznego Jana syna Ścibora z Konarzewa zawierający bliżej nieznanne zeznania w sprawie rzeczy wziętych ze skarbu Mikołaja Gologórskiego oraz inne dokumenty opieczętowane, które oficjał dopuścił do sprawy, a wobec uporczywego niestawienia pozwanych 2 grudnia 1478 wydał wyrok ostateczny. 14 grudnia zasądził na rzecz Elżbiety zwrot kosztów procesowych, które oszacował na 40 grzywien (AAGn., ACons. A 54a, k. 89, 91v, 95, 97v, 102v, 106v–107, 108v, 111v, 114, 120, 122v, 125v (1477 r.); ACons. A 54b, k. 2v, 8v, 10v, 12v, 14v, 31, 38, 61v).

¹⁸⁴ Zygmunt z Podsosnowa reprezentował ją kilka lat wcześniej w sądzie w 1475 r. w sprawie ze Świstelnickim: AGZ, XV, nr 3882; AGZ, XIX, nr 2877. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych Elżbieta miała też kilka innych drobniejszych spraw w sądzie: w maju 1477 r. z niewiadomego pozwu (AGZ, XV, nr 1560; zapiska uszkodzona), w 1478 r. o Fiedkę, zbiegłą z Wiśniowiec, którą zobowiązała się oddać Janowi Ciemierzyńskiemu. Ten pozywał Elżbietę w nieznannej bliżej sprawie także w 1479 r.: AGZ, XV, nr 3866, 3916.

¹⁸⁵ AGZ, II, nr 127. Zajęcie dóbr potwierdza pośrednio prokurator administratora i kapituły lwowskiej, który od audiencji w dniu 26 sierpnia 1478 za każdym razem wnosił, aby stronę, tj. kapitułę, jako „ograbioną” przywrócić do posiadania (AAGn., ACons. A 54b, k. 72).

¹⁸⁶ AAGn., ACons. C 2, k. 126. W drugim wyroku okoliczności zajęcia przez arcybiskupa Wicynia ujęto podobnie, choć nie identycznie — wieś miała zostać zakupiona przez arcybiskupa Grzegorza od Elżbiety będącej pod opieką (*tutoria*) arcybiskupa i następnie inkorporowana do Kościoła lwowskiego (ACons. C 2, k. 155v–156 (vide niżej)). Zwraca uwagę podkreślenie przez prokuratora powódki faktu sprawowania nad nią opieki przez arcybiskupa. Czy chodziło tylko o to, by sprawa nie trafiła do forum świeckiego, a zatem byłyby to jedynie wybieg prawny? Czy też Elżbieta wykorzystwała fakt nierozliczenia się arcybiskupa z opieki nad nią po to, by teraz odzyskać Wicyń? Czy w końcu arcybiskup Grzegorz przez cały ten okres sprawował nad nią jakąś formę opieki (formalnie ustawała ona w chwili jej zamążpójścia), na co mogłoby wskazywać przytoczone wyżej dość dziwne sformułowanie jej prokuratora? W podawanych przez Elżbietę za pośrednictwem prokuratora informacjach znalazły się nieścisłości. Pamiętać należy, że Elżbieta dysponowała wcześniej Wicyniem, który znajdował się wprawdzie w zastawie, ale nie u arcybiskupa.

ostatni nałożył nawet w bliżej nieznanym momencie kary kościelne na Elżbietę (od których odwołała się do Gniezna), a w lutym 1482 r., podczas sejmiku lwowskiego, uzyskał dokument wprowadzający go w posiadanie dóbr wicyńskich. Wystawił go wojewoda sandomierski i starosta ruski Spytek z Jarosławia (ten sam, który towarzyszył Wątróbce podczas uroczystego wjazdu do Lwowa¹⁸⁷), działając z mandatu zebranych wówczas dygnitarzy, i na mocy urzędu starościńskiego w obecności Elżbiety i Andrzeja z Sienna. Równocześnie starosta nałożył tysiąc grzywien wadium na wypadek ponownego wtargnięcia w tę wieś¹⁸⁸. Arcybiskup dokonał realnej intromisji w Wicyń. Zapewne to właśnie wwiązanie Gołogórska przedstawiła w swoim pozwie jako „gwałt, najazd i zagrabienie”. Ostatnią już próbę walki o Wicyń Elżbieta podjęła w konsystorzu gnieźnieńskim najpóźniej wiosną 1482 r.¹⁸⁹ W wydanym w lipcu tego roku orzeczeniu oficjał gnieźnieński podtrzymał i potwierdził wyrok swego poprzednika Piotra z Pniew, a wszystkie cenzury kościelne nałożone na powódkę uznał za nieważne. Nadto orzekł na jej rzecz 2 tys. grzywien zadośćuczynienia za szkody poniesione w związku z najazdem i zajęciem Wicynia siłą przez arcybiskupa (Gołogórska domagała się 12 tys. grzywien) oraz 13 grzywien z tytułu poniesionych kosztów. Sam skarb nie był przedmiotem postępowania. Sąd zawarował Elżbiecie prawo wszczęcia w tej sprawie osobnego procesu¹⁹⁰. W sentencji wyroku wyraźnie zaznaczono, że postępowanie arcybiskupa lwowskiego naruszało sądownicze prerogatywy „stolicy metropolitalnej gnieźnieńskiej i prymasowskiej”¹⁹¹. I tego wyroku arcybiskup Jan Wątróbka nie zamierzał uszanować. Wicynia Elżbieta nie odzyskała, nie wszczęła też procesu o skarb¹⁹².

¹⁸⁷ PROKOP 2010, s. 83.

¹⁸⁸ AGZ, II, nr 127; BIERNAT 2007, s. 415.

¹⁸⁹ Arcybiskup Jan ani osobiście, ani przez prokuratora nie stawiał się na wyznaczane terminy audiencji. Oficjał na wniosek prokuratora Elżbiety dopuścił zeznania jej świadków oraz inne dowody i z uwagi na niestawiennictwo arcybiskupa na kolejnych terminach już 24 czerwca 1482 zamknął proces, wydał wyrok, a 12 lipca orzekł w sprawie kosztów i wydał pisma egzekucyjne przeciwko arcybiskupowi lwowskiemu (AAGn., ACons. A 56, k. 51v (3 czerwca — sprawa już jest w toku), 52v–53, 55, 56, 57v–58, 60v, 63, 64v, 77v).

¹⁹⁰ AAGn., ACons., C 2, k. 155v–156; A 56, k. 77v.

¹⁹¹ „nosque ex vi appellacionis contra dictum dominum archiepiscopum cittacionem decrevisse et executam fuisse, eique inhibitum legitime fuisse, ne quid in preiudicium sedis metropolitane Gneznensis et litte (!) pendente ipse reverendissimus pater archiepiscopus Leopoliensis attemptaret, et nichilominus ipsum reverendissimum patrem litte coram nobis et in auditorio sedis metropolitane Gneznensis et primatice pendente in contemptum eiusdem sedis et iurisdicionem attemptasse, villamque dictam Wanczin vi invasisse et intrasse” (AAGn., ACons., C 2, k. 155v–156).

¹⁹² *Acta I*, nr 553. W 1486 r. sąd ziemski potwierdził zastaw Wicynia, może w związku z upomnieniem się o te dobra Andrzeja Sienieńskiego i jego synów, cf. BIERNAT 2007, s. 415. W 1490 r. mowa już o Wicyniu należącym do dóbr arcybiskupich. Wytyczono wówczas granice między tą wsią a Ciemieryżnicami (AGZ, XIX, nr DCCXXXIX i 2963). W 1515 r. Wicyń wymieniono w dobrach stołowych arcybiskupstwa, powrócił on jednak do rąk Gołogórskich (Sienieńskich) (KRĘTOSZ 1986, s. 52; BIERNAT 2007, s. 415–416).

Prawdopodobnie jeszcze w trakcie procesu w konsystorzu gnieźnieńskim (po 3 czerwca 1382) zmarła jej siostra Katarzyna, a w następnym roku (po 17 stycznia a przed 5 listopada 1483) ona sama¹⁹³. Nie pozostawiła po sobie potomka, jej majątek odziedziczyli siostrzeńcy Jan i Wiktoryn Sienieńscy, zwani też Gołogórkami¹⁹⁴.

IV

Mikołaj (II) był pierwszym przedstawicielem osiadłej na Rusi w XIV w. rodziny Gołogórkich, który, osiągnąwszy dygnitarskie urzędy, wszedł do grona lokalnej elity. Awansował wprawdzie powoli, ale zważywszy miejscowe uwarunkowania, tj. zwłaszcza przemożną pozycję Odrowążów, jego kariera wydaje się spektakularna. Zawdzięczał ją przynajmniej z początku koligacjom z Knihnikami oraz właśnie współpracy z Odrowążami. Trzymając się z dala od ważnych politycznych wydarzeń epoki, aktywność publiczną ograniczał głównie do spraw ruskich. Odznaczał się konsekwencją i — by tak rzec — rzetelnością. Posłowanie na sejm piotrkowski dowodzi, że wśród miejscowej szlachty zyskał sobie uznanie (nawet jeśli domyślać się, że poparcie Odrowążów i w tym przypadku nie było bez znaczenia). W sferze prywatnej okazał się człowiekiem przedsiębiorczym i obrotnym. Umiejętnie wzmacniał potencjał odziedziczonych dóbr gołogórkich, inwestując wiele w królewszczyzny, kupując nowe wsie i prowadząc akcję osadniczą. Ufortyfikowany dwór w Gołogórach, własny — jakkolwiek skromny — krąg klientów i fundacja kościoła wskazują na aspiracje do możnowładczego stylu życia. Wobec braku męskiego potomka i krewnych w linii bocznej jedynymi dziedziczkami zgromadzonej przezeń fortuny zostały dwie córki.

Starsza z nich, Katarzyna, zdaje się przykładem typowej średniowiecznej matrony. Nawet jeśli obeznana z rozmaitymi kwestiami prawnymi i majątkowymi stawała czasem w sądach, u jej boku z reguły pojawiał się opiekun-mążzonek, Andrzej z Sienna. Losy młodszej, Elżbiety, potoczyły się inaczej. Z umykających źródeł powodów, mimo prób nie potrafiła ułożyć sobie życia w małżeństwie i nie doczekała się potomstwa. Wiodła żywot samodzielny, trudniąc się zarządaniem odziedziczonych dóbr, czasem z niebezinteresownym wsparciem siostry i szwagra. Krewka i niestroniąca od

¹⁹³ SZYSZKA 2016, s. 228. Katarzynę jako żywą po raz ostatni wzmiankują akta oficjała lwowskiego z 3 czerwca 1482 w sprawie z Janem, plebanem z Zarzecza (*Acta* I, nr 11). Elżbieta 17 stycznia 1483 została wymieniona jako winna niepłacenia podymnego za rok 1481 z wszystkich swoich wsi, za co musiała zapłacić karę 14 grzywien (AGZ, XV, nr 1628). Jako zmarła wspomniana została 5 listopada 1483 (*Acta* I, nr 553).

¹⁹⁴ Z akt konsystorza lwowskiego wynika, że Elżbieta spisała testament, w którym uwzględniła swoje długi i formę ich spłaty. W związku z tym Anna, wdowa po Czarnym Hanuszką, dopominała się u Jana Sienieńskiego z Gołogór sumy 14 kop, które miała zabezpieczone na Trędowaczu. Sienieński twierdził, że nie wszedł w posiadanie dóbr po zmarłej ciotce, oprócz tych, które miał już wcześniej (*Acta* I, nr 1546, 2485). Na temat jej siostrzeńców vide: KIRYK 1996b, s. 181; KIRYK 1996c, s. 192.

dochodzenia swych racji siłą, toczyła liczne procesy sądowe, częścią o poważne sumy. Czy to z tego powodu, czy może dziedzicząc ojcowskie aspiracje i żyjąc trochę ponad stan, popadła w finansowe tarapaty, które zmusiły ją do sukcesywnej wyprzedaży lub zastawiania posiadanych wsi. Bajecznej wartości skarb pozostawiony przez rodziciela niewątpliwie rozwiązałby te problemy. Lecz może istniał on tylko w jej wyobraźni?

Oba wyroki gnieźnieńskich oficjałów budzą wiele wątpliwości. Nie tylko dlatego, że donoszą o zdarzeniach niemałej wagi, skądinąd zupełnie nieznanymi. Niepokoji zwłaszcza postawa powódki, która — z niewiadomych względów — przez lata nie żądała wydania należnych, a jakże potrzebnych sum. W swoim pozwie powiązała na dodatek kwestię skarbu z roszczeniami do Wicynia, którego przejęcie przez arcybiskupa tłumaczyła — sądząc z treści wyroku — w sposób nieco mglisty, na pewno niezgodny ze źródłami pochodzącymi ze Lwowa. Zastanawia również podniesienie przez Elżbietę nieobojętnej prawnie sprawy opieki. Podejrzenia wzbudzają wreszcie okoliczności wydania obydwu orzeczeń. Ferowali je oficjałowie, których bezpośredni przełożeni byli powinowatymi powódki, co więcej w sytuacji niestawiennictwa pozwanych, którzy od pewnego momentu najwyraźniej kontestowali postępowanie. Z drugiej strony zmyślenie całej, niezbyt przecież odległej historii bez jakiegokolwiek oparcia w faktach i bez żadnych autentycznych środków dowodowych też nie wydaje się prawdopodobne. Kasztelan halicki dysponował poważnym majątkiem i jest możliwe, że posiadał znaczne rezerwy gotówki. Jej zdeponowanie u dominikanów to okoliczność zasługująca na wiarę. Sam pomysł ma współczesne analogie, a zażyłe relacje Gołogórskiego z lwowskim konwentem Bożego Ciała są skądinąd znane. Nie dziwi również ustanowienie egzekutorem testamentu i opiekunem młodszej córki wpływowego duchownego dostojnika, będącego jednocześnie znajomym i sąsiadem. Trudniej rozstrzygać o rzeczywistej wartości i późniejszych losach depozytu, a już zwłaszcza o historii Wicynia. Z jawnych różnic w treści odnośnych akt sądowych lwowskich i gnieźnieńskich wynika jedynie oczywista przestroga przed nazbyt ufnym traktowaniem podobnych źródeł powstałych na podstawie przedłożeń jednej tylko strony procesowej.

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY PRZEDMIOTU

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE I MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

- AAGn. [= Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie], ACons. [= Akta konsystorza gnieźnieńskiego], A [= Acta actorum] 48, 54a, 54b, 56; C [= Prolataria sententiarum] 2
 AALw. [= Archiwum Archidiecezji Lwowskiej, tzw. Archiwum arcybiskupa Eugeniusza Baziaka w Krakowie], AV [= Akta wizytacyjne] 39, 29.1, <https://caak.upjp2.edu.pl/> (dostęp: 2 XI 2022)
 AGAD [= Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie], perg. [= Zbiór dokumentów pergaminowych] 7236, 7289, 7298, 7315, 7317, 7340, 7361, 8742; MK [= Metryka Koronna] 42
 ANK [= Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział I], TSchn. [= Teki Schneidra], sygn. 547 (Gołogóry)

- BCz [= Biblioteka Czartoryskich w Krakowie], perg. [Dokumenty pergaminowe] 174, vol. I 29 [1378]
- CPAHULw [= Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie], F.6 [= Acta Terrestria Haliciensia], op. 1, spr. 1, s. 1; F. 9 [= Acta Castrensia Leopoliensia], op. 1, spr 1, 2, 461
- ZKW KN [= Zamek Królewski w Warszawie — Muzeum, Kolekcja Tomasza Niewodniczańskiego], dep. Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (Görlitz), sygn. A 13, 30, 56, 63

ŹRÓDŁA DRUKOWANE I LITERATURA PRZEDMIOTU

- 600-lecie 2008 = *600-lecie Grzegorza z Sanoka. Studia o Grzegorzu z Sanoka i jego czasach*, red. Leszek Puchała, Stanisław A. Sroka, Sanok 2008
- Acta 1927 = *Acta officii consistorialis Leopoliensis antiquissima*, t. I, wyd. Wilhelm Rolny, Lwów 1927
- AGZ = Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie, t. II–VII, X, XII–XIV, wyd. Xawery Liske, Oktaw Pietruski, Lwów 1870–1889; t. XV, wyd. Xawery Liske, Lwów 1891; t. XVII, XIX, wyd. Antoni Prochaska, Lwów 1901–1906
- AKH, XII/1 = *Z Jana Zamoyskiego inwentarza Archiwum Koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku*, wyd. Oskar Halecki, Kraków 1919 (Archiwum Komisji Historycznej XII/1), s. 146–218
- BALZER 1909 = Oswald Balzer, *Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie*, Lwów 1909 (Studia nad Historią Prawa Polskiego, IV/1)
- BIERNAT 2007 = Marcin Biernat, *Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Panny Marii w Wicyniu*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. XV, oprac. Andrzej Betlej i in., Kraków 2007 (Materiały do Dziejów Sztuki Sakralnej na Ziemiach Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej, red. Jan K. Ostrowski, I), s. 415–426
- BIERNAT, OSTROWSKI 2003 = Marcin Biernat, Jan K. Ostrowski, *Kaplica publiczna p.w. Nawiedzenia Najświętszej Panny Marii w Czarnuszowicach*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. XI, oprac. Andrzej Betlej i in., Kraków 2003 (Materiały do Dziejów Sztuki Sakralnej na Ziemiach Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej, red. Jan K. Ostrowski, I), s. 79–84
- BINIAŚ-SZKOPEK 2019 = Magdalena Biniś-Szkopek, *Malżonkowie przed sądem biskupiego oficjła poznańskiego w pierwszej ćwierci XV wieku*, Poznań 2019
- BONIECKI = Adam Boniecki, *Herbarz polski*, t. VI, VIII, X, XIII, Warszawa 1903–1909
- BP = *Bullarium Poloniae*, t. VI, wyd. Irena Sułkowska-Kuraś, Stanisław Kuraś, współpr. Paweł Szczaniecki, Maria Kowalczyk, t. VII, wyd. Irena Sułkowska-Kuraś, Stanisław Kuraś, współpr. Janusz Smołucha, Przemysław Stanko, Romae–Lublin 1998–2006
- BUKOWSKI 1996 = Waldemar Bukowski, *Sienieński (Oleski) Jan z Sienna i Oleska h. Dębno (zm. Między 1510 a 1513)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Wrocław 1996, s. 179–181
- CAPEK 1995 = Anna Capek, *Awanse urzędników ziemskich na Rusi Czerwonej w XIV — początek XVII w.*, w: *Ludzie i herby w dawnej Polsce*, red. Piotr Dymmel, Lublin 1995, s. 55–77

- CARLS 2011 = Wieland Carls, *Rechtsquellen sächsisch-magdeburgischen Rechts im Untersuchungsgebiet Polen*, w: Inge Bily, Wieland Carls, Katalin Gönczi, *Sächsisch-magdeburgisches Recht in Polen. Untersuchungen zur Geschichte des Rechts und seiner Sprache*, Berlin–Boston 2011 (Ius Saxonico-Magdeburgense in Oriente, II), s. 69–110
- CE, II = *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. II, wyd. Anatol Lewicki, Kraków 1891
- CHAREWICZOWA 1925 = Łucja Charewiczowa, *Handel średniowiecznego Lwowa*, Lwów 1925
- CZAMAŃSKA 1996 = Ilona Czamańska, *Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996
- CZOŁOWSKI 1892 = Aleksander Czołowski, *Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej*, Lwów 1892 (odb. z: „Teki Konserwatorska”, I, 1982, s. 65–132)
- DĄBKOWSKI 1925 = Przemysław Dąbkowski, *Wędrówki rodzin szlacheckich. Karta z dziejów szlachty halickiej*, Lwów 1925 (odb. z: *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, t. I)
- DĄBKOWSKI 1931 = Przemysław Dąbkowski, *Ziemia sanocka w XV stuleciu*, cz. I, Lwów 1931
- DŁUGOSZ, *Annales XII/2 = Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. XII: (1462–1480), ed. Georgius Wyrozumski et al., Cracoviae 2005
- Documente 1891 = *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. II, p. 2, wyd. Eudoxiu de Hurmuzaki, București 1891
- Documentele 1932 = *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, wyd. Mihai Costăchescu, Iași 1932
- DWORZACZEK 1959 = Włodzimierz Dworzaczek, *Genealogia: tablice*, Warszawa 1959
- FINKEL 1900 = Ludwik Finkel, *Sprawozdanie z wycieczki konserwatorskiej. I. Krasnopuszcza–Buszcze*, Lwów 1900 (odb. z: „Teki Konserwatorska”, II)
- GAŚSIOROWSKI 2015 = Antoni Gaśniorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, wyd. II poprawione i uzupełnione do druku przygotowali Antoni Gaśniorowski, Grażyna Rutkowska, Warszawa 2015²
- GÓRCZAK 2007 = Zbyszko Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007
- GÓRSKI 1926 = Karol Górski, *Ród Odrowążów w wiekach średnich*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, VIII, 1926, s. 1–107
- HORN 1974 = Maurycy Horn, *Miejski ruch osadniczy na Rusi Czerwonej do końca XV wieku*, „Roczniki Dziejów Społeczno-Gospodarczych”, XXXV, 1974, s. 49–75
- Jana Zamoyskiego 1907 = *Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne*, w: Franciszek Piekosiński, *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*, t. VII, Kraków 1907
- JANECZEK 1985 = Andrzej Janeczek, *Podhoraj — zaginiony gród pogranicza polsko-ruskiego*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, XXXIII, 1985, 1–2, s. 3–28
- JAWOR 2000 = Grzegorz Jawor, *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin 2000
- JUSUPOVIĆ 2013 = Adrian Jusupović, *Elity ziemi halickiej i wołyńskiej w czasach Romanowiczów (1205–1269). Studium prozopograficzne*, Kraków 2013
- KAPRAL 2008 = Myron Kapral, *Urzednicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku*, Toruń 2008 (Spisy Urzedników Miejskich z Obszaru Dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego, VII: Ziemie Ruskie, 1: Lwów)

- Katalog 1972* = *Katalog pergamentnich dokumentiv Central'nogo Deržavnogo Istoričnogo Arkhivu v L'vovi 1233–1799*, oprac. O. Kupčinskij, E.J. Ružickij, Kiiv 1970
- Katalog 2004* = *Katalog dokumentów pergaminowych ze zbiorów Tomasa Niewodniczańskiego w Bitburgu*, oprac. Janina Tomaszewicz, Maciej Zdanek, red. Waldemar Bukowski, Kraków 2004
- KDMłp, III = *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. IV: 1333–1386, wyd. Franciszek Piekoński, Kraków 1887
- KDMłp, IV = *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. IV: 1333–1386, wyd. Franciszek Piekoński, Kraków 1905
- KIRYK 1966–1967 = Feliks Kiryk, *Kierdej Jan (Hryćko) z Pomorzan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XII, Wrocław 1966–1967, s. 423–424
- KIRYK 1985 = Feliks Kiryk, *Miasto Rymanów od XV do schyłku XVIII stulecia*, w: *Rymanów. Dzieje miasta i Źdroju*, red. Feliks Kiryk, Rymanów 1985, s. 25–85
- KIRYK 1978a = Feliks Kiryk, *Odrowąż Andrzej ze Sprawy (właściwie Andrzej ze Sprawy i Kupnowic) h. Odrowąż*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 541–544
- KIRYK 1978b = Feliks Kiryk, *Odrowąż Paweł ze Sprawy (właściwie Paweł ze Sprawy, Domałościc, Luniowic i Zagórza) h. Odrowąż*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 550–551
- KIRYK 1996a = Feliks Kiryk, *Sienieński Andrzej z Sienna i Rymanowa, zw. też Gologórskim h. Dębno (zm. 1494)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Wrocław 1996, s. 172
- KIRYK 1996b = Feliks Kiryk, *Sienieński Jan z Sienna i Gologór h. Dębno (zm. 1526)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Wrocław 1996, s. 181
- KIRYK 1996c = Feliks Kiryk, *Sienieński Wiktoryn z Sienna i Gologór h. Dębno (ok. 1462–1530)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Wrocław 1996, s. 192
- KORBUT 1917 = Gabriel Korbuc, *Literatura polska od początków do powstania styczniowego*, t. I: *Od wieku X do końca XVII*, Warszawa–Lublin–Łódź 1917
- KRASNY 2005 = Piotr Krasny, *Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najśw. Panny Marii w Gologórach*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. XIII, oprac. Andrzej Betlej i in., Kraków 2005 (Materiały do Dziejów Sztuki Sakralnej na Ziemiach Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej, red. Jan K. Ostrowski, I), s. 37–52
- KRĘTOSZ 1986 = Józef Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*, Lublin 1986
- Księga 1921* = *Księga ławnicza miejska 1441–1448*, wyd. Aleksander Czołowski, Franciszek Jaworski, Lwów 1921 (Pomniki Dziejowe Lwowa z Archiwum Miasta, IV)
- KWIATKOWSKI 1886 = Saturnin Kwiatkowski, *Wykaz dostojników duchownych i świeckich tudzież urzędników z czasów Władysława Warneńczyka (1434–1444)*, „Archiwum Komisji Historycznej”, III, Kraków 1886 (Scriptores Rerum Polonicarum, IX), s. 61–112
- LISIEWICZ 1892 = Zygmunt Lisiewicz [rec.], „*Akta grodzkie i ziemskie.*” Tom XV, „Ate-neum”, XVII (LXV), 1892, I/2, s. 388–398
- MALECZYŃSKI 1938 = Karol Maleczyński, *Urzędnicy grodzcy i ziemscy lwowscy w latach 1352–1783*, Lwów 1938
- Materiały 1890* = *Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej (1348–1607)*, wyd. Antoni Prochaska, Lwów 1890
- Materiały 1887* = *Materiały dla istorii wzaimnyh otnošenij Rossii, Pol'si, Moldavii, Valahii i Turcii v XIV-XVI vv.*, wyd. Vladimir A. Ul'nickij, Moskva 1887

- MATUSZEWSKI 1985 = Jacek Matuszewski, *Statut Władysława Warneńczyka z 1440 r. w procesie ograniczania królewskiego prawa dyspozycji domeną ziemską w Polsce*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, XXXVII, 1985, 2, s. 101–121
- MAURER 1883 = Roman Maurer, *Kilka dat do dziejów rodziny Odrowążów Sprowskich na Rusi w XV wieku*, „Przegląd Archeologiczny”, 1883, 2, s. 107–118
- Najstarsze 1970 = *Najstarsze staropolskie tłumaczenie ortyli magdeburskich według rękopisu nr 50 Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, oprac. i wyd. Józef Reczek, Waław Twardzik, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970
- NIESIECKI 1839 = Kasper Niesiecki, *Herbarz polski*, t. IV, Lipsk 1839
- NOWICKI 1958 = Andrzej Nowicki, *Grzegorz z Sanoka*, Warszawa 1958
- ODNOROŻENKO 2009 = Oleh Odnorożenko, *Rodova geral'dika Rus'kogo korolivstva ta Rus'kih zemel' Koroni Pol's'koj XIV–XVI st.*, Harkiv 2009
- OKOLSKI 1641 = Simon Okolski, *Orbis Polonus* [...], Cracoviae 1641
- PIOTROWICZ 1936 = Karol Piotrowicz, *Branicki Piotr herbu Gryf*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. II, Kraków 1936, s. 409
- PIRAWSKI 1893 = *Thomae Pirawski Relatio status almae Archidioecesis Leopoliensis*, ed. Cornelius I. Heck, Lwów 1893 (Materyały Historyczne, II)
- Piśmiennictwo 1963 = *Piśmiennictwo staropolskie*, oprac. Roman Pollak, w: *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, red. Kazimierz Budzyk, [Warszawa] 1963
- PROCHASKA 1892 = Antoni Prochaska, *Konfederacja lwowska 1464 roku*, „Kwartalnik Historyczny”, VI, 1892, s. 728–780
- PROCHASKA 1926 = Antoni Prochaska, *Historja miasta Stryja*, Lwów 1926
- PROKOP 2000 = Krzysztof R. Prokop, *Arcybiskupi gnieźnieńscy w tysiącleciu*, Kraków 2000
- PROKOP 2010 = Krzysztof R. Prokop, *Arcybiskupi haliący i lwowscy obrządku łacińskiego. Szkice biograficzne*, Biały Dunajec–Ostróg 2010
- Raêc'ka kniga 2020 = *Raêc'ka kniga miêta L'vova (1460–1506)*, wyd. Myron Kaprał, Bogdana Petrišak, L'viv 2020 (L'vivs'ki İstorični Praci. Džerela, IX)
- RYMASZEWSKI 1981 = Zygfryd Rymaszewski, *Godło proclamare*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica”, IV, 1981, s. 3–45
- SEMKOWICZ 1920 = Władysław Semkowicz, *Ród Awdańców w wiekach średnich*, Poznań 1920
- SGKP = *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. II, IV, VIII, XIV, Warszawa 1881–1895
- SIKORA 1989 = Franciszek Sikora, *Krąg rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi*, w: *Genealogia — Kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. Jan Wroniszewski, Toruń 1989, s. 55–89
- SOCHACKA 1998 = Anna Sochacka, *Zarząd ziemiami Rusi Czerwonej w połowie XV wieku*, w: *Central'na i Schidna Evropa v XV–XVIII stolittiach: Pitania social'no-ekonomičnoita političnoi istorii*, L'viv 1998, s. 95–105
- SOCHACKA 2004 = Anna Sochacka, *Udział Jana z Czyżowa w zarządzie wschodnich rubieży Królestwa Polskiego w latach 1440–1447*, w: *Na pograniczu kultur, języków i tradycji. Prace ofiarowane Profesorowi Doktorowi Ryszardowi Szczygłowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Marek Mądziak, Adam A. Witusik, Lublin 2004, s. 65–73
- SOCHACKA 2016 = Anna Sochacka, *Jan z Czyżowa namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Oświęcim 2016²

- SPERKA 2006 = Jerzy Sperka, *Otoczenie Władysława Opoleczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*, Katowice 2006
- SPERKA 2014 = Jerzy Sperka, *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego*, „Kniaża doba: istorija i kul’tura”, VIII, 2014, s. 339–349
- SPERKA 2018 = Jerzy Sperka, *Jan z Bierawy i Zubrzy beneficjentem króla Władysława Jagielly*, w: *Origines, fontes et narrationes — pośród kręgów poznania historycznego. Prace ofiarowane Profesorowi Marcelemu Antoniewiczowi w 65. Rocznicę urodzin*, red. Marek Cetwiński, Maciej Janik, współudział Marek Nita, Częstochowa 2018, s. 373–382
- SHGP, IV = Tomasz Jurek, *Szamotoły*, w: *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu*, cz. IV, s. 782–807
- SSNO, I = *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. Witold Taszycki, t. I, Wrocław 1965
- STADNICKI 1863 = Aleksander Stadnicki, *Ziemia lwowska za rządów polskich w XIV i XV wieku we względzie społecznych stosunków rozpoznana*, „Biblioteka Ossolińskich”, III, 1863, s. 1–165
- STOPKA 2018 = Krzysztof Stopka, *Milites et nobiles: Ormianie a stan szlachecki Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego od XIV do XVI wieku*, „Lehahayer”, V, 2018, s. 15–106
- SUŁKOWSKA-KURASIOWA 1967 = Irena Sułkowska-Kurasiowa, *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967
- SUPRUNIUK 2010 = Anna Supruniuk, *Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy*, Warszawa 2010
- SUPRUNIUK 1996 = Anna Supruniuk, *Siemowit V (ok. 1389–1442), książę mazowiecki*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Wrocław 1996, s. 81–84
- SZWEDA 1997 = Adam Szweda, *Jurkowscy herbu Grzymała. Przyczynek do dziejów osadnictwa polskiego na Rusi Czerwonej*, w: *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej*, red. Andrzej Radziwiński, Anna Supruniuk, Jan Wroniszewski, Toruń 1997, s. 281–290
- SZYSZKA 2016 = Janusz Szyszka, *Formowanie i organizacja dóbr monarszych w ziemi lwowskiej od połowy XIV do początku XVI wieku*, Kraków 2016
- SZYSZKA 2020 = Janusz Szyszka, *Dobra pomorzańskie Kierdejów (Kierdejowiczów) w ziemi lwowskiej w XV wieku*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”, XII (XVI), 2020, s. 161–208
- TRAJDOS 1999 = Tadeusz M. Trajdos, *Dobroczyńcy mendykantów średniowiecznego Lwowa*, w: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. VIII, red. Stefan K. Kuczyński, Warszawa 1999, s. 219–254
- TYLUS 1999 = Stanisław Tylus, *Fundacje kościołów parafialnych w średniowiecznej archidiecezji lwowskiej*, Lublin 1999
- URUSKI, II = Seweryn Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. II, współprac. Adam Kosiński, uzup. Aleksander Włodarski, Warszawa 1905
- URUSKI, IV = Seweryn Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. IV, współprac. Adam Kosiński, uzup. Aleksander Włodarski, Warszawa 1907
- URUSZCZAK 2012 = Wacław Uruszczaek, *Najstarszy sejm walny koronny „dwuizbowy” w Piotrkowie w 1468 roku*, w: *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza*

- i czasów wczesnonowożytnych*, t. II, red. Waldemar Bukowski, Tomasz Jurek, Kraków 2012, s. 1033–1056
- UrzRus = *Urzednicy wojewodztwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*. Spisy, oprac. Kazimierz Przyboś, Wrocław 1987 (Urzednicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy, red. Antoni Gąsiorowski, III: Ziemie ruskie, 1)
- WILAMOWSKI 2000 = Maciej Wilamowski, *Familia dworska Piotra i Andrzeja Odrowążów Sprowskich, wojewodów i starostów ruskich*, w: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. Kazimierz Ożóg i Stanisław Szczur, Kraków 2000, s. 273–322
- WYROZUMSKI 1980 = Jerzy Wyrozumski, *Środowisko rodzinne Grzegorza z Sanoka*, „Rocznik Sanocki”, V, s. 39–51
- ZAMORSKI 1867 = Bronisław Zamorski, *Kronika pomorzańska według źródeł miejscowych opowiedziana*, Lwów 1867
- ZARĘBSKI 1960–1961 = Ignacy Zarębski, *Grzegorz z Sanoka (ok. 1407–1477)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław 1960–1961, s. 86–89
- ZAROSA 2018 = Wojciech Zarosa, *Małżeństwo i relacje między małżonkami w świetle wyroków gnieźnieńskiego sądu konsystorskiego z przełomu XV i XVI wieku*, w: *Motywy miłości w wybranych tekstach literackich i innych dziedzinach kultury*, red. Paulina Szymczyk, Ewelina Chodźko, Lublin 2018, s. 106–124
- ZAZULIAK 2000 = Jurij Zazuliak, *Zastavi jak element rozdavnicoi politiki Jagielloniv u Halys'kiy Rusi v XV st.*, „Visnyk L'vivskoho Universitetu”, Ser. Istor., XXXV–XXXVI, 2000, s. 43–57
- ZAZULIAK 2001 = Jurij Zazuliak, *Oral Tradition, Land Disputes, and the Noble Community in Galician Rus' from the 1440s to the 1460s*, w: *Oral History of the Middle Ages. The Spoken Word in Context*, red. Gerhard Jaritz, Michael Richter, Krems–Budapest 2001, s. 88–107
- ZDM = *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. VI, VIII, wyd. Irena Sułkowska-Kuraś, Stanisław Kuraś, Wrocław 1974–1975
- ZYGLEWSKI 2005 = Zbigniew Zyglewski, *Tutor — opiekun klasztoru w Koronie w XV i XVI wieku*, w: *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. Marek Derwich, Anna Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole–Warszawa 2005, s. 125–135
- ŻD, XVIII = *Bona regalia onerata in terris Russiae etc. Lustratio 1469*, w: *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. VII, cz. I B: *Ziemie ruskie. Ruś Czerwona*, opisał Aleksander Jabłonowski, Warszawa 1902 (Źródła Dziejowe, XVIII)
- ŻAKI 2011 = Andrzej Żaki, *Świrz. Monografia historyczna kresowego miasteczka*, wyd. Józef J. Wypiański, Kraków–Lublin 2011, <http://www.wbc.poznan.pl> (dostęp: 19 VII 2022)

A treasure and a maiden. On the fortune of castellan of Halych, Mikołaj Gołogórski, and his daughter Elżbieta

Two hitherto unknown judgements of the Gniezno episcopal officials from 1478 and 1482 mention a treasure worth 10,000 *marks* left by the castellan of Halych Mikołaj Gołogórski. After his death in 1463, the guardian of the castellan's daughter Elżbieta, the Archbishop of Lviv Grzegorz of Sanok and his legal successors were said to have seized part of this fortune and to have appropriated the village of Wicyń that belonged to Elżbieta. This new information prompts us to take a closer look at Mikołaj Gołogórski and Elżbieta.

The future castellan was most likely the son of Mikołaj of Gołogóry, a town confirmed in 1389. It may have belonged to the Drzewic family. Mikołaj owed his career mainly to his close links to the Odrowąż family from Sprowa. In 1439 he became deputy steward (*podstoli*) of Lviv, over twenty years later was promoted to the rank of chamberlain (*podkomorzy*) of Lviv and towards the end of his life was made castellan of Halych. Active in Ruthenian local diets, appointed assessor in Lviv and Halych courts, in 1457 he served as a deputy to the Piotrków Sejm. He also proved himself to be an able steward. By investing in royal estates, buying villages and running settlement campaigns, he expanded the hereditary estates of Gołogóry. A fortified manor, his own clientele and foundation of a church demonstrate his aspirations to the lifestyle of a magnate.

He was married to Barbara of Knihynice, with whom he had two daughters: Katarzyna, wife of Andrzej of Sienno, and Elżbieta. After the annulment of her marriage to Mikołaj Odrowąż, Elżbieta married Mikołaj of Ostrów, and mostly likely quickly split up with him. She died childless, leaving her fortune to her nephews, Jan and Wiktoryn Sienieński (Gołogórski). She managed her estates herself, struggling against financial problems and becoming embroiled in lawsuits. The most important among them concerned the rights to Wicyń, which, according to the Lviv court records, was pledged by Elżbieta with Grzegorz of Sanok.

The circumstances in which both Gniezno judgements were passed and, especially, the fact that they contradict other contemporary sources raise doubts as to the credibility of the information provided by them, information that must have reflected the contents of the lawsuits. Even if Gołogórski's treasure did exist, there is no certainty about its real fate.

